

**Έντυπο υλικό στα
Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου**

**Η θρησκεία στη ζωή,
στην ιστορία
και στον πολιτισμό**

Από το τοπικό στο οικουμενικό

Τόμος 2ος

Έντυπο προσωρινό υλικό στα Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου

Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό

Από το τοπικό στο οικουμενικό

**Το έντυπο προσωρινό υλικό στα
Θρησκευτικά δημιουργήθηκε με
την ευθύνη της Επιτροπής Εμπει-
ρογνωμόνων του Ινστιτούτου Εκ-
παιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο
υλοποίησης του Υποέργου «Εκ-
πόνηση Προγραμμάτων Σπουδών
Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμι-
ας Εκπαίδευσης και Οδηγών για τον
Εκπαιδευτικό «Εργαλεία Διδακτικών**

Προσεγγίσεων» της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) - Νέο πρόγραμμα σπουδών. Το παρόν υλικό συνοδεύει το αντίστοιχο Πρόγραμμα Σπουδών και τον Οδηγό Εκπαιδευτικού.

Για τη σύνταξη του φακέλου προσωρινού υλικού στα Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου εργάστηκαν αμισθί τα μέλη της Επιτροπής Εμπειρογνομόνων Γεώργιος Στριλιγκάς, θεολόγος, φιλόλογος, Σχολικός Σύμβουλος Θεολόγων και Γεώργιος Παπαδόπουλος, θεολόγος, φιλόλογος, εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και οι θεολόγοι εκπαιδευτικοί:

Αρσένιος Αρσενάκης
ΜΔΕ Θεολογίας, εκπαιδευτικός
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
Μαρία Χατζηαποστόλου
Δρ. Θεολογίας, εκπαιδευτικός
Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

Σχεδιασμός και μορφοποίηση
φακέλου:

Γεώργιος Στριλιγκάς
Σχολικός Σύμβουλος Θεολόγων

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

ΦΑΚΕΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

**Έντυπο προσωρινό υλικό στα
Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου**

Τόμος 2ος

Ι.Τ.Υ.Ε. «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 2

Το ζήτημα της θρησκείας στη σύγχρονη Ευρώπη

Περιεχόμενα

- I. Η θρησκεία στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες της Ευρώπης**
  - i. Θρησκευτική ανθρωπογεωγραφία**
  - ii. Θρησκευτικές κοινότητες: Δικαιώματα και υποχρεώσεις**
- II. Η Ευρώπη σήμερα: Τάσεις και στάσεις απέναντι στη θρησκεία**
  - i. Η θρησκευτική πίστη ως ιδιωτική υπόθεση**
  - ii. Αθεϊσμός και αντιχριστιανισμός**
  - iii. Σχετικοποίηση, εσωτερισμός, φαινόμενα αρχαιολατρίας**

iv. Αντισημιτισμός και ισλαμοφοβία

v. Θρησκευτικός φονταμενταλισμός

III. Ο σεβασμός του άλλου στον Χριστιανισμό

i. «Η τελεία αγάπη έξω βάλλει τον φόβον»

ii. Ο διάλογος του Χριστού με τη Σαμαρείτισσα

iii. Ο σεβασμός και ο διάλογος με τον «άλλον» στον πυρήνα της χριστιανικής διδασκαλίας

IV. Ο σεβασμός του άλλου στις θρησκείες του κόσμου

i. Ισλάμ: Το Κοράνιο προτρέπει σεβασμό προς τους λαούς της Βίβλου και το ανθρώπινο πρόσωπο

- ii. **Ινδοϊσμός και Βουδισμός: Ανοχή απέναντι στις ποικίλες θρησκευτικές εκφράσεις**
- V. Προσπάθειες των θρησκειών για διάλογο και συνύπαρξη**
  - i. **Σεβασμός προς την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης του καθενός**
  - ii. **Από την καχυποψία στον διάλογο και στις κοινές δεσμεύσεις: Διαθρησκειακές συναντήσεις**
  - iii. **Οικουμενική Κίνηση**
- VI. Οι θρησκείες στην εκπαίδευση των Ευρωπαίων μαθητών**
  - i. **Κοινοί στόχοι του μαθήματος των Θρησκευτικών στις χώρες της Ευρώπης**
  - ii. **Ποικίλα μοντέλα μαθημάτων**

iii. Οι ιδέες μας για τη σχολική μας θρησκευτική εκπαίδευση

Εισαγωγικό σχόλιο

Στην εποχή μας, για διάφορους λόγους, εμφανίζεται ολοένα επιτακτικότερο το αίτημα για αλληλογνωριμία όχι μόνο μεταξύ των χριστιανών αλλά και μεταξύ ανθρώπων που ανήκουν σε διαφορετικές θρησκείες. Οι κοινωνικές συνθήκες στην Ευρώπη μεταβάλλονται συνεχώς, δημιουργώντας νέες συνθήκες και ανάγκες.

Σε αυτή τη Θεματική Ενότητα θα επιδιώξουμε να διερευνήσουμε:

- την ποικιλία των θρησκευτικών κοινοτήτων στις ευρωπαϊκές χώρες
- απόψεις των σύγχρονων ανθρώπων γύρω από τη θρησκεία
- θέσεις του χριστιανισμού για τη θρησκευτική ετερότητα
- τον σεβασμό του ανθρωπίνου προσώπου ως αδιαπραγμάτευτη πανανθρώπινη αξία
- προσπάθειες των θρησκευτικών για διάλογο, ειρηνική συνύπαρξη και συνεργασία

- διαστάσεις της ευρωπαϊκής θρησκευτικής εκπαίδευσης.

I

Η θρησκεία στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες της Ευρώπης

i. Θρησκευτική ανθρωπογεωγραφία (στατιστικά)

Η μεγαλύτερη θρησκεία στην Ευρώπη για τουλάχιστον 1.500 χρόνια είναι ο Χριστιανισμός. Σύμφωνα με δημοσκοπικά στοιχεία

από τις έρευνες του Ευρωβαρόμετρου 2010 και 2005, το 51% και 52%, αντίστοιχα, των Ευρωπαίων πολιτών πιστεύουν στην ύπαρξη Θεού, το 27% και 26% σε κάποια ανώτερο Πνεύμα ή Δύναμη και το 20% και 18% δεν πιστεύουν στην ύπαρξη Θεού ή κάποιας Δύναμης. Από τα στατιστικά του 2012 εμφανίζεται ως η πιο διαδεδομένη θρησκεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ο Χριστιανισμός που αποτελεί και το 72% του πληθυσμού (48% Καθολικοί, 12% Προτεστάντες, 8% Ορθόδοξοι και 4% άλλα χριστιανικά δόγματα ή μορφές Χριστιανισμού). Το 16% των πολιτών δηλώνει αγνωστικιστές, το 7% αθεϊστές και το 2% Μουσουλμάνοι, ενώ το υπόλοιπο

3% συγκεντρώνουν άλλες θρησκείες, όπως ο Βουδισμός, ο Ινδοϊσμός, ο Σιχισμός και ο Ιουδαϊσμός. Ο συνολικός πληθυσμός της Ευρώπης είναι περίπου 738 εκατ. (2011) και της Ευρωπαϊκής Ένωσης περίπου 510,1 εκατ. (1-1-2016).

**Eurobarometer Special
Surveys, αρ.: 225, 341, 393**

* * *

**«Μια ειδική έρευνα του Ευρω-
βαρομέτρου το 2010 (η οποία περιλάμβανε και χώρες εκτός Ε.Ε.)
δείχνει [...] τους μισούς εντός Ευ-
ρωπαϊκής Ένωσης να απαντούν
ότι πιστεύουν πως υπάρχει Θεός,
ένα 26% να πιστεύει στην ύπαρξη**

μιας πνευματικής ή φυσικής δύναμης και ένα 20% να μην πιστεύει στην ύπαρξη κάποιου από τα παραπάνω και να καταγράφεται ως άθεος. Είναι ενδεικτικό στην έρευνα το μεγάλο χάσμα μεταξύ των πολιτών της Ε.Ε. ανάλογα με την ιθαγένειά τους, καθώς πίστη στην ύπαρξη Θεού δηλώνει από το 94% των Μαλτέζων και το 92% των Ρουμάνων μέχρι στο ελάχιστο 16% των Τσέχων και το 18% των Σουηδών. Τα υψηλότερα, πάντως, ποσοστά που δηλώνουν πίστη στην ύπαρξη Θεού εντοπίζονται στις Ορθόδοξες χώρες (με τις Ελλάδα και Κύπρο να βρίσκονται στην 5η και την 4η θέση, αντίστοιχα, στη συγκεκριμένη κατάταξη), στις καθολικές χώρες του Νότου και της περιφέρειας

(Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία) και, βέβαια, στην Πολωνία, που εμφανίζεται ως ο πιο ισχυρός πυρήνας Καθολικών της ηπείρου. Αντίθετα, τα ποσοστά πέφτουν όσο προχωρούμε προς την Κεντρική και τη Βόρεια Ευρώπη, ενώ συνολικά στις 32 χώρες που εξετάζονται μόνο στις 12 εμφανίζεται ένα ποσοστό του πληθυσμού άνω του 50% να δηλώνει ότι πιστεύει στην ύπαρξη Θεού».

Κτενάς Χ., Έρευνα: Θρησκεία και Ευρώπη, οι μεγάλες αντιθέσεις

ii. Θρησκευτικές κοινότητες: Δικαιώματα και υποχρεώ- σεις

Με τον νόμο 4301/7-10-2014 για την «Οργάνωση της νομικής μορφής των θρησκευτικών κοινοτήτων και των ενώσεών τους στην Ελλάδα και άλλες διατάξεις» δημιουργείται πλέον στην Ελλάδα ένα νέο κοινό σύστημα για τη νομική οργάνωση όσων θρησκευτικών κοινοτήτων το επιθυμούν, αυτό του Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου. Με τον νόμο, χορηγείται πλήρης αυτοδιοίκηση στο εσωτερικό του θρησκευτικού νομικού προσώπου, υπό την προϋπόθεση ότι γίνονται σεβαστοί οι νόμοι και το Σύνταγμα.

Συγκεκριμένα στην Ελλάδα, η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία και οι Ισραηλιτικές Κοινότητες είναι αναγνωρισμένες ως Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, για ιστορικούς λόγους. Οι Μουσουλμανικές Μουφτείες στη Θράκη είναι δημόσιες υπηρεσίες. Όλες οι υπόλοιπες θρησκευτικές κοινότητες, δηλαδή η Καθολική Εκκλησία, οι Ορθόδοξοι Αρμένιοι, οι Κόπτες, οι Αιθίοπες Ορθόδοξοι, οι Ασσύριοι, οι Αγγλικοί και η Ελληνική Ευαγγελική Εκκλησία θα μπορούν πλέον να οργανωθούν ως Νομικά Πρόσωπα Ιδιωτικού Δικαίου. Σύμφωνα με το υπ. Παιδείας και Θρησκευμάτων ο νόμος έχει συναντήσει ενθουσιώδη διεθνή υποδοχή -από τον Πάπα

ως το Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, αλλά και από κράτη, όπως η Βρετανία- και θα ισχυροποιήσει πάρα πολύ την διεθνή θέση της Ελλάδας σε θέματα θρησκευτικών ελευθεριών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

**«Νομικά πρόσωπα πλέον οι Θρησκευτικές Κοινότητες»,
εφ. Καθημερινή, 03-10-2014**

Ο πληθυσμός των ρωμαιοκαθολικών στην Ελλάδα, σύμφωνα με στοιχεία της Εκκλησίας τους:

**Συνολική εκτίμηση πληθυσμού
350.000**

19 / 35

Ενοριακοί ναοί στην επικράτεια

Από ένας

σε Χίο, Σάμο, Άνδρο, Σαντορίνη, Κεφαλλονιά, Ζάκυνθο, Πρέβεζα, Γιάννινα, Αλεξανδρούπολη και Καβάλα

ΟΙ ΠΕΝΤΕ ΝΑΟΙ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ ΣΤΟ ΜΗΤΡΩΟ

- **Καθολική Εκκλησία, οδός Σίνα 2-4 (παρεκκλήσι που είχαν οι Γερμανοί)**
- **Καθολική Εκκλησία, οδός Κοκκινάκη 4, Κηφισιά**
- **Καθολική Εκκλησία, οδός Αλκυωνίδων 77, Άνω Βούλα**
- **Καθολικός Ιερός Ναός Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, οδός Ναϊάδων 93, Φάληρο**
- **Καθολικός Ιερός Ναός Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης, Αζόλημνος, Σύρος**

**Από το Μητρώο Ετεροδόξων του
υπουργείου Παιδείας και Θρησκευ-
μάτων απουσιάζει ο ιστορικός για
τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία της
Ελλάδος ναός του Αγίου Διονυσίου
του Αρεοπαγίτου που βρίσκεται επί
της Πανεπιστημίου**

«Οι υπεύθυνοι μέσα στις θρησκευτικές κοινότητες οφείλουμε να καλλιεργήσουμε μια ειρηνική θεολογία και ανθρωπολογία, αντλώντας από τον πλούτο των θρησκευτικών μας αρχών και από τις καλύτερες σελίδες των παραδόσεών μας. Ιδιαίτερα καλούμεθα να στηλιτεύσουμε κάθε μορφή βίας. Τονίζοντας το χρέος παντός ανθρώπου να σέβεται τη θρησκευτική ελευθερία των συνανθρώπων του. Η βία εν ονόματι της θρησκείας βιάζει την ουσία της θρησκείας. Και κάθε έγκλημα στο όνομα της θρησκείας είναι έγκλημα κατά της ίδιας της θρησκείας. Κανείς δεν έχει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το λάδι της θρησκείας, για να δυναμώνει τη φωτιά των συγκρούσεων.

Η θρησκεία είναι θείο δώρο, που γαληνεύει τις καρδιές, θεραπεύει τις πληγές και φέρνει πλησιέστερα άτομα και λαούς».

**Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος
Αλβανίας, Χαιρετισμός στη
Διεθνή Διάσκεψη των Αθηνών:
«Θρησκευτικός και πολιτιστικός
πλουραλισμός και ειρηνική
συνύπαρξη στη Μέση Ανατολή»**

**«Μόνο αν μείνουμε ενωμένοι
θα μπορέσουμε να νικήσουμε τη
ριζοσπαστικοποίηση και τον φο-
νταμενταλισμό. Ο διάλογος μεταξύ
θρησκευτικών κοινοτήτων έχει κα-
θοριστική σημασία για την υπερά-
σπιση των αξιών των κοινωνιών
μας. Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργα-
να θα πρέπει να ενισχύσουν αυτόν**

τον διάλογο και να μην τον περιο-
ρίσουν στο επίπεδο των θρησκευ-
τικών ηγετών και των θεολόγων,
αλλά να τον επεκτείνουν στους νέ-
ους».

Ταγιάνι Α., Αντιπρόεδρος του
Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Δραστηριότητες

Δουλέψτε ατομικά ή/και σε ομά-
δες:

1. Μελετήστε τα κείμενα και τον
πίνακα και καταγράψτε αυθόρμη-
τα τρεις σκέψεις σας για τη στά-
ση των Ελλήνων πολιτών. Μοι-
ραστείτε τις με τα υπόλοιπα μέλη
της ομάδας σας.

2. Δυναμικές εικόνες: Δοκιμάστε να αναπαραστήσετε σε ομάδες τα ποσοστά που παρουσιάζουν οι σημερινοί Ευρωπαίοι. Φανταστείτε αντίστοιχα τα ποσοστά σε δέκα χρόνια από σήμερα και σε πενήντα και κάντε τις ανάλογες αλλαγές στις ομάδες. Αιτιολογήστε κατάλληλα τις επιλογές σας.

3. Πρόσφατα κατοχυρώθηκε η δυνατότητα νομικής οργάνωσης των θρησκευτικών κοινοτήτων στην Ελλάδα. Χρησιμοποιείστε την καρέκλα αφήγησης για να εκφράσετε βιώματα και συναισθήματα ενός μέλους μια θρησκευτικής κοινότητας στην Ελλάδα, πριν και μετά από αυτό.

4. Εμπνευστείτε από τα λόγια του Αρχιεπισκόπου Αλβανίας Αναστάσιου και του αντιπροέδρου Ταγιάνι και γράψτε ένα κείμενο-επιστολή που να απευθύνεται στους μαθητές του σχολείου σας.

II

Η Ευρώπη σήμερα: Τάσεις και στάσεις απέναντι στη θρησκεία

i. Η θρησκευτική πίστη ως ιδιωτική υπόθεση («Ο καθένας μπορεί να πιστεύει ό,τι θέλει»)

«Πρώτο, το κράτος δεν έχει επίσημη θρησκεία, πρέπει να αντιμετωπίζει όλες τις θρησκείες και τις θρησκευτικές κοινότητες, μεγάλες ή μικρές, πλειοψηφικές ή μειοψηφικές, ισότιμα και να διασφαλίζει την απόλαυση των ατομικών, πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των πολιτών ανεξάρτητα από

το θρησκευτικό τους πιστεύω. Δεύτερο, κάθε θρησκευτική κοινότητα είναι υποχρεωμένη να αναγνωρίζει και να σέβεται την ύπαρξη των άλλων θρησκευτικών κοινοτήτων. Επίσης, όλες οι θρησκευτικές κοινότητες μπορούν ελεύθερα να εκφράζουν και διαδίδουν τις θρησκευτικές αντιλήψεις τους [...]. Τρίτο, η θρησκεία είναι «ιδιωτική» ή προσωπική υπόθεση με την έννοια ότι δεν μπορεί να επιβάλλεται από το κράτος. Έτσι, ο πολίτης είναι ελεύθερος να προσδιορίσει τη θρησκευτική του ταυτότητα και να την αλλάξει κατά βούληση ή και να μην έχει θρησκευτική ταυτότητα».

Πέτρου Ι., Θρησκεία, επικοινωνία
και δημόσιος χώρος

«ΣΤΙΣ παραδοσιακές κοινωνίες, η δημόσια σφαίρα ήταν διογκωμένη και κάλυπτε ολόκληρη τη ζωή του ανθρώπου. Στη νεώτερη κοινωνία, αναπτύσσεται η ιδιωτική σφαίρα προς την οποία μετακινείται βαθμιαία και η θρησκεία. Αυτό σημαίνει ότι η θρησκεία γίνεται προσωπική και ιδιωτική υπόθεση και παύει να λειτουργεί υποχρεωτικά και κρατικά [...] «Ιδιωτική υπόθεση» δεν σημαίνει «ατομική υπόθεση», αλλά ελεύθερη αποδοχή κάποιου πράγματος που δεν επιβάλλεται από το κράτος (ή την κοινότητα). Στο θρησκευτικό πεδίο, ο πολίτης είναι ελεύθερος να

θρησκεύει ή να μην θρησκεύει, ή να επιλέγει τη θρησκεία που θέλει. Με αυτήν την έννοια, το ιδιωτικό δεν αντιπαρατίθεται στο συλλογικό, διότι οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες μπορούν να πραγματοποιούνται συλλογικά και κατ' επέκταση κοινωνικά. Όταν οι άνθρωποι συναθροίζονται για να λατρεύσουν το Θεό τους λειτουργούν συλλογικά και η θρησκεία έχει πάντα μια κοινωνική διάσταση που μπορεί να εκφραστεί με ποικίλους τρόπους. Εξάλλου, στον ιδιωτικό χώρο ανήκει και η περίφημη κοινωνία πολιτών που μπορεί να δραστηριοποιηθεί προς πάσα κατεύθυνση και με ορατά και επιτυχημένα αποτελέσματα».

**Παπαγεωργίου Ν., Η Εκκλησία
και η εκκοσμίκευση**

«(Τα τελευταία χρόνια) θα αρχίσει να διαμορφώνεται πλέον ο δημόσιος χώρος, ως ένας χώρος διακριτός τόσο απέναντι στην κρατική εξουσία [...] όσο και απέναντι στην ιδιωτική σφαίρα [...] ως ένας χώρος δηλαδή όπου διακρίνεται για την πολυεπίπεδη [...] ουδετερότητά του και για την δυνατότητα που δίνεται σε κάθε ιδεολογία, θρησκευτική πίστη κλπ. να συμβάλλει ισότιμα με θεωρήσεις οι οποίες προβάλλουν επιμέρους μοντέλα ερμηνείας του κόσμου, στο βαθμό που κάθε μια από αυτές επιδεικνύει σεβασμό έναντι της ελευθερίας του κάθε διαφορετικού.

[...] Η παρουσία της Εκκλησίας στον δημόσιο χώρο προϋποθέτει τον απόλυτο σεβασμό στους όρους

λειτουργίας του (δημόσιου) χώρου [...] (δηλ. στην ιδεολογική, θρησκευτική και αξιολογική ουδετερότητα και αλληλοσεβασμό), και μόνο τότε αυτή η παρουσία νομιμοποιείται, όταν εξάπαντος ενσαρκώνει το σταυρικό ήθος του Ιησού Χριστού, ως λόγος μαρτυρίας για την Καινή Κτίση, αλλά και λόγος διαμαρτυρίας απέναντι σε κάθε μορφής κακό, αδικία, εξουσιασμό, αλλοτρίωση και εξαχρείωση της μοναδικότητας του ανθρώπινου προσώπου. [...] Ο ίδιος ο Χριστός, ως άνθρωπος δεν απευθύνθηκε στην ιδιωτική σφαίρα της ζωής των ανθρώπων [...] αλλά αντίθετα τόλμησε να μαρτυρήσει δημόσια το μήνυμα του Πατέρα του, να κηρύξει το ευαγγέλιό του, ως μια μεταξύ πολλών σωτηριολογική

πρόταση στο πλαίσιο του ελληνο-ρωμαϊκού κόσμου, με τέτοια μάλιστα παρρησία ώστε να υποστεί ο ίδιος την μήνιν και την καταδίκη της θρησκευτικής εξουσίας με την αρωγή του κρατικού βραχίονα. Η ίδια η βιοτή του Ιησού Χριστού προβάλλει επομένως, ως το πλέον κατάλληλο παράδειγμα δημόσιας μαρτυρίας της πίστης με απόλυτο σεβασμό στην διαφορετικότητα και συνύπαρξη των ποικίλων επιμέρους κοσμοθεωρήσεων».

**Ιγνάτιος, Μητρ. Δημητριάδος,
Θρησκευτικότητα και θρησκευτικά
σύμβολα στον δημόσιο χώρο**

ii. Αθεϊσμός και αντιχριστιανισμός

«Αθεϊσμός είναι η άρνηση της ύπαρξης του θεού, θεμελιωμένη σε επιστημονική θεωρία και ηθική συμπεριφορά, πέρα από το τυχαίο φαινόμενο άγνοιας της έννοιας του θείου και της έλλειψης θρησκευτικών βιωμάτων».

**«Αθεϊσμός», Ελληνική
Εκπαιδευτική Εγκυκλοπαίδεια**

«Εμείς, είπε αυτός, ουσιαστικά δε φοβόμαστε και τόσο πολύ όλους αυτούς τους σοσιαλιστές-αναρχικούς, τους άθεους και τους επαναστάτες. Τους παρακολουθούμε και ξέρουμε το καθετί γι' αυτούς. Όμως ανάμεσα σ' αυτούς υπάρχουν και μερικοί, όχι πολλοί, εξαιρετικά ιδιόρρυθμοι άνθρωποι: Αυτοί πιστεύουν σε Θεό, είναι χριστιανοί και ταυτόχρονα είναι και σοσιαλιστές. Αυτούς φοβόμαστε περισσότερο, αυτοί είναι τρομεροί! Ο σοσιαλιστής-χριστιανός είναι φοβερότερος

απ' τον σοσιαλιστή-άθεο».

**Ντοστογιέφσκι Φ.,
Αδελφοί Καραμαζόφ**

* * *

**«Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,
[...]**

A. λαμβάνοντας υπόψη ότι, το 2015, αυξήθηκαν επικίνδυνα οι πράξεις χριστιανοφοβίας και οι καταστροφές χριστιανικών κτηρίων στην Ευρώπη και στον κόσμο·

B. λαμβάνοντας υπόψη ότι, σύμφωνα με ορισμένες μελέτες που διεξήχθησαν σε 30 ευρωπαϊκές χώρες, έχουν αναφερθεί σχεδόν 600 περιστατικά μη ανεκτικότητας ή διακρίσεων εις βάρος των χριστιανών στην Ευρώπη·

Γ. λαμβάνοντας υπόψη ότι, στη Γαλλία, οι πράξεις βανδαλισμού θρησκευτικών χώρων έχουν πολλαπλασιαστεί, καθώς οι χώροι που υπέστησαν καταστροφές αυξήθηκαν από 153 το 2008 σε 494 το 2013, ενώ το 84% εξ αυτών ήταν χριστιανικοί χώροι·

1. ενθαρρύνει την Επιτροπή να θέσει σε εφαρμογή όλα τα μέσα που έχει στη διάθεσή της για να καταπολεμηθεί η χριστιανοφοβία και η πρόκληση καταστροφών σε χριστιανικά λατρευτικά κτήρια·

2. ενθαρρύνει την Επιτροπή, τα κράτη μέλη και τις τοπικές αρχές να εμβαθύνουν τις συνεργασίες και τα φόρουμ ανταλλαγής για την καταπολέμηση των βεβηλώσεων, μεταξύ των ιδίων, αφενός, και των

**εκπροσώπων των θρησκειών, των
δυνάμεων επιβολής του νόμου και
των δικαστικών αρχών, αφετέρου».**

**Πρόταση ψηφίσματος του
Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
σχετικά με τη χριστιανοφοβία
και την προστασία των
χριστιανικών λατρευτικών
κτηρίων στην Ευρώπη**

**iii. Σχετικοποίηση,
εσωτερισμός, φαινόμενα
αρχαιολατρίας**

**Σχετικοκρατία ή σχετικισμός ή
ρελαβατισμός είναι φιλοσοφική θε-
ωρία κατά την οποία οι γνώσεις και**

οι αξίες έχουν σχετική και όχι απόλυτη σημασία και προσδιορίζονται πάντα υποκειμενικά σε σχέση προς ένα σύστημα αναφοράς.

**«Σχετικοκρατία», Πάπυρος
Λαρούς Μπριτάννικα**

«Ο Εσωτερισμός αυτοπαρουσιάζεται σαν μια μυστική γνώση, μη κοινοποιήσιμη στους αμύητους. Αποκτάται με διαδοχικές μυήσεις [...] ξεκινάει με βάσεις παγανιστικές συνδεδεμένες με τις ειδωλολατρικές θρησκείες και εντάσσεται στο ευρύτερο σύστημα του Αποκρυφισμού, με πιο ισχυρή επάνω του την επίδραση του θεοσοφικού κινήματος. Κοινός τόπος όλων των Εσωτεριστικών ομάδων είναι ο θρησκευτικός συγκρητισμός, ο

οποίος αρνείται την μοναδική αυθεντία μιας συγκεκριμένης θρησκείας, και καλλιεργεί την πίστη ή ότι όλες οι θρησκείες οδηγούν στην ίδια «Εσώτερη Αλήθεια» ή ότι ο Εσωτερισμός αποτελεί υπέρβαση όλων των θρησκειών. [...] Κατά την ιστορική του διαδρομή δρα με πλήθος [...] ομάδων, όπως ο Τεκτονισμός, η Θεοσοφία, η Ανθρωποσοφία, και με εξευρωπαϊσμένες μορφές των ανατολικών θρησκειών και των πρακτικών τους (Γιόγκα, Διαλογισμός, Ρέικι, Ρεφλεξολογία, Τάι Τσι, ενεργειακές μορφές τύπου Τσι, πολεμικές τέχνες της Ανατολής κ.λ.π.) [...] Ο Εσωτερισμός είναι ένα πνευματικό κίνημα ανθρωποκεντρικό. Αρνείται τον Θεό ως Πρόσωπο παντοδύναμο, Δημιουργό και Σωτήρα

του κόσμου [...] Κυρίαρχο δόγμα του Εσωτερισμού είναι ότι Θεός, ουράνια, επίγεια, όλα στον κόσμο είναι ομοούσια [...] Βασική τεχνική του Εσωτερισμού είναι ο Διαλογισμός».

**Πορίσματα ΙΘ΄ Πανορθόδοξης
Συνδιάσκεψης Εντεταλμένων
Ορθοδόξων Εκκλησιών και Ιερών
Μητροπόλεων για θέματα
Αιρέσεων και Παραθρησκείας**

«Ο ευρύτατα διαδεδομένος στη σχετική βιβλιογραφία όρος Νέα Εποχή (New Age) χρησιμοποιείται για να στεγάζει όλη την τεράστια γκάμα των σύγχρονων εκδοχών και ερμηνειών της παράδοσης αυτής (η μαγεία, η μαντεία, η αστρολογία, ο πνευματισμός, ο αποκρυφισμός

και η θεοσοφία). [...] (τροφοδοτούν σήμερα) με πλήθος θρησκευτικών συστατικών το υπό διαμόρφωση θρησκευτικό υπόστρωμα [...] (Αναπτύχθηκε πλέον στην Δύση) μια νέα θρησκευτική κουλτούρα και ιδεολογία που άλλαξε τον τρόπο με τον οποίο ο δυτικός άνθρωπος προσεγγίζει την Ιερότητα. [...] (Έτσι) η Νέα Πνευματικότητα αντιπροσωπεύει έναν τύπο θρησκευτικότητας που είναι απόλυτα προσαρμοσμένος στις κοινωνικές, πνευματικές και οικονομικές συνθήκες που επικρατούν στις φιλελεύθερες αστικές δημοκρατίες δυτικού τύπου».

Μπεκριδάκης Δ., Νέα
Θρησκευτικά
Κινήματα και νέα
πνευματικότητα

**«Το φαινόμενο της νεοειδω-
λολατρίας στη χώρα μας έχει μια
ιδιάζουσα μορφή. Οι Έλληνες νε-
οπαγανιστές ή δωδεκαθειστές ή
«εθνικοί» ή «αρχαιολάτρες» όπως
αυτοαποκαλούνται, αγωνίζονται να
συνδυάσουν εντέχνως τα ποικίλα
θρησκευτικά τους μορφώματα, με
το αρχαίο - ελληνικό κλέος και πο-
λιτισμό. Φτάνουν στο σημείο να
μονοπωλούν και να οικειοποιού-
νται τον αρχαιοελληνικό πολιτισμό
και να επιχειρούν να αποξενώσουν**

από αυτόν το σύνολο του Ελληνικού λαού, που δεν ασπάζεται τα θρησκευτικά τους «πιστεύω». Ακόμα και την ιδιότητα του Έλληνα θέλουν να αποστερήσουν από τους μη παγανιστές! Σύμφωνα με επίσημες ανακοινώσεις τους «γνήσιοι Έλληνες είναι μόνον όσοι ασπάζονται την πατρώα θρησκεία», δηλαδή την αρχαία ειδωλολατρική θρησκεία!».

**Ειδική Συνοδική Επιτροπή
Μελέτης Αρχαιολατρίας-
Νεοειδωλολατρίας**

«Πάνω από 25 χιλιάδες άνθρωποι επισκέφτηκαν τις προϊστορικές πέτρινες στήλες της Βρετανίας (Στόουνχετζ) για να τιμήσουν το θερινό ηλιοστάσιο».

Ant1 news, 21-06-2015

«Ισλανδοί νεοπαγανιστές θα μπορούν σύντομα να λατρεύουν δημοσίως τον αρχαίο θεό Θορ, τον θεό Οντίν και τη θεά Φρέγια, στον πρώτο σύγχρονο ναό που θα είναι αφιερωμένος στο Πάνθεον των Βίκινγκς».

**Εφημ. Το Βήμα,
ηλ. έκδ. 14-02-2015**

46 / 41

iv. Αντισημιτισμός και ισλαμοφοβία

Ο «αντισημιτισμός» είναι μια κοινωνική προκατάληψη, η οποία εκδηλώνεται ως στάση εχθρότητας εναντίον της εβραϊκής φυλής και των Εβραίων. Συχνά έχει χαρακτηριστικά πολιτικής και κοινωνικής ιδεολογίας. Κατά τη ναζιστική περίοδο στη Γερμανία έλαβε τη μορφή συστηματικών διώξεων και οδήγησε στο Ολοκαύτωμα, δηλαδή τον αφανισμό εκατομμυρίων Εβραίων.

* * *

«Η ισλαμοφοβία έχει αναγνωρισθεί ως μια ιδιαίτερη μορφή μισαλλοδοξίας, μαζί με την ξενοφοβία και τον αντισημιτισμό («Διεθνές Φόρουμ της Στοκχόλμης για την Καταπολέμηση της Μισαλλοδοξίας», Ιανουάριος 2001). Τα χαρακτηριστικά αυτού του συμπλεγματικού φαινομένου είναι η προκατάληψη, που μπορεί να πάρει ακραίες διαστάσεις έχθρας κατά των Μουσουλμάνων, χωρίς να συντρέχει κάποιος επί πλέον λόγος. [...] Η επίθεση στην καρδιά της Νέας Υόρκης έκανε το φαινόμενο να μεταμορφωθεί σε ωστικό κύμα σε κοινωνίες του

Δυτικού κόσμου. Οι αναλυτές της ισλαμοφοβίας τα τελευταία χρόνια, αποδίδουν την έξαρση του φαινομένου κυρίως σε δυο λόγους. Από τη μια μεριά το Ισλάμ αντιμετωπίζεται από πολλούς στη Δύση, περισσότερο σαν ολοκληρωτική πολιτική ιδεολογία παρά ως θρησκεία και μάλιστα ιδεολογία ασύμβατη προς τις αρχές που συνθέτουν τον Δυτικό Πολιτισμό. Από την άλλη μεριά, η μαζική και ανεξέλεγκτη μετανάστευση Μουσουλμάνων σε χώρες της Ευρώπης, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η Ελλάδα, έχει ενισχύσει τις ξενοφοβικές τάσεις που ήδη προϋπήρχαν σε κοινωνίες απροετοίμαστες για μια τέτοιου είδους «εισβολή»».

Δούλος Γ., Ισλαμοφοβία, Η κρυφή γοητεία της μισαλλοδοξίας

«Η ευρωπαϊκή κοινωνία διέρχεται μια περίοδο αναστάτωσης και κρίσης που θέτει σε κίνδυνο τις ίδιες τις αξίες πάνω στις οποίες έχει θεμελιωθεί η Ένωσή μας. Τα αποτρόπαια γεγονότα στο Παρίσι και την Κοπεγχάγη στις αρχές της φετινής χρονιάς κατέστησαν σαφή την ανάγκη για επείγουσα δράση. Σε τέτοιους καιρούς κρίσης, τίθεται σε δοκιμασία η ικανότητα της κοινωνίας μας για ανεκτικότητα και κοινωνική ένταξη. Ο αντισημιτισμός και η ισλαμοφοβία, μολονότι διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από άποψη ιστορίας, προέλευσης και αντικτύπου, αποτελούν και τα δύο εκδηλώσεις αυτού του φαινομένου. Η συλλογική μας ευθύνη να συμβιώνουμε με ανεκτικότητα και σεβασμό είναι

ιδιαίτερα σημαντική σε μια χρονική στιγμή κατά την οποία έχουμε ηθική υποχρέωση να προσφέρουμε καταφύγιο σε ανθρώπους διαφορετικών θρησκειών και πολιτισμών, που φτάνουν στις ακτές μας. Η διαφορετικότητα δεν πρέπει ποτέ να θεωρείται απειλή. Ευθύνη όλων μας είναι να δημιουργήσουμε και να καλλιεργήσουμε μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς».

**Τίμερμανς Φ., Α' Αντιπρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Επιτροπής**

ν. Θρησκευτικός φονταμενταλισμός

Θρησκευτικός φονταμενταλισμός ονομάζεται το φαινόμενο της απόλυτης και κατά γράμμα προσήλωσης στα δόγματα ή στα περιεχόμενα των ιερών γραφών μιας θρησκείας. Οι φονταμενταλιστές θεωρούν ότι ακόμη και οι λέξεις του ιερού βιβλίου της θρησκείας τους είναι απόλυτες αλήθειες και γι' αυτό πρέπει να ερμηνεύονται κυριολεκτικά και να εφαρμόζονται κατά γράμμα. Το φαινόμενο του φονταμενταλισμού εμφανίζεται σε όλες τις θρησκείες και θεωρείται μορφή θρησκευτικού φανατισμού. Χαρακτηρίζεται από εμμονή στην παράδοση, καχυποψία απέναντι σε κάθε

τάση εκσυγχρονισμού, δυσκολία διαλόγου με τις διαφορετικές προσεγγίσεις της πίστης. Εκτός από τις περιπτώσεις ατομικού ή ομαδικού φονταμενταλισμού, στην εποχή μας υπάρχουν διάφορα θρησκευτικά κινήματα που χαρακτηρίζονται ως φονταμενταλιστικά.

* * *

«Το να οδηγήσει κανείς (κάποιον στην πίστη) με τη βία είναι ακούσιο, επειδή γίνεται με τη βία· και επειδή γίνεται με τη βία δεν μπορεί κανείς να το επαινέσει, ούτε είναι μόνιμο».

Γρηγόριος Θεολόγος,
Λόγος Β' Απολογητικός
της εις τον Πόντον φυγής

«Βιούμεν σήμερον έξαρσιν νοσηρών φαινομένων βίας εν ονόματι του Θεού. Αι εκρήξεις φονταμενταλισμού εις τους κόλπους των θρησκευιών κινδυνεύουν να οδηγήσουν εις την επικράτησιν της απόψεως ότι ο φονταμενταλισμός ανήκει εις την ουσίαν του θρησκευτικού φαινομένου. Η αλήθεια όμως είναι ότι ο φονταμενταλισμός, ως «ζήλος Θεού, αλλά χωρίς τη σωστή γνώση» (Ρωμ. 10, 2), αποτελεί έκφρασιν νοσηράς θρησκευτικότητας. Ο αληθής χριστιανός, κατά το πρότυπον του σταυρωθέντος Κυρίου, θυσιάζεται και δεν θυσιάζει, και δια τον λόγον αυτόν είναι ο αυστηρότερος κριτής του οποθενδήποτε προερχομένου φονταμενταλισμού. Ο ειλικρινής διαθρησκειακός διάλογος συμβάλλει εις την ανάπτυξιν αμοιβαίας

εμπιστοσύνης, εις την προώθησιν της ειρήνης και της καταλλαγής. Η Εκκλησία αγωνίζεται δια να καταστήση αισθητοτέραν την «άνωθεν ειρήνην» επί της γης. Η αληθινή ειρήνη δεν επιτυγχάνεται με την δύναμιν των όπλων, αλλά μόνον δια μέσου της αγάπης, ήτις «δε ζητεί το συμφέρον της» (Α' Κορ. 13, 5). Το έλαιον της πίστεως πρέπει να χρησιμοποιήται δια να απαλύνη και να θεραπεύη τας παλαιάς πληγάς των άλλων και όχι να αναρριπίζει νέας εστίας μίσους».

**Εγκύκλιος της Αγίας και
Μεγάλης Συνόδου της
Ορθόδοξης Εκκλησίας,
Κρήτη, 2016**

Δραστηριότητες

1. Λαμβάνοντας αφορμή τα σχετικά κείμενα, συζητήστε, με τη μέθοδο της αντιγνωμίας (debate), για το θέμα: «Η θρησκεία είναι ιδιωτική υπόθεση ή έχει δημόσιες προεκτάσεις;». Στη συνέχεια, συζητήστε στην ολομέλεια πώς φαντάζεστε τον ρόλο της θρησκείας σε είκοσι χρόνια από σήμερα.

2. Τελευταία, έχουν αναφερθεί περιστατικά βεβήλωσης ναών. Άραγε, γιατί γίνεται αυτό; Ας μπούμε στη θέση ενός ανθρώπου που έκανε μια τέτοια πράξη, π.χ. έγραψε υβριστικά συνθήματα σε ένα χώρο λατρείας. Χωριστείτε σε δύο ομάδες σχηματίζοντας δύο ομόκεντρους κύκλους. Όσοι είναι

στον εσωτερικό κύκλο, βιώνουν τον ρόλο αυτού του ανθρώπου. Όσοι είναι στον εξωτερικό κύκλο σκέφτονται μια λέξη ή φράση, σαν φωνή της συνείδησης, σχετικά με την πράξη. Με το σύνθημα του συντονιστή, όσοι είναι στον εξωτερικό κύκλο αρχίζουν να λένε τη φράση τους, ο ένας μετά τον άλλο και έπειτα ταυτόχρονα. Οι δύο ομάδες αλλάζουν θέση και η διαδικασία επαναλαμβάνεται. Συζητήστε για θέσεις που ακούστηκαν και συναισθήματα που βιώσατε.

3. Δημιουργήστε μία αφίσα ή ένα κολλάζ μηνυμάτων με θέμα φαινόμενα αντιχριστιανισμού, αντισημιτισμού ή ισλαμοφοβίας στη σύγχρονη εποχή.

4. Φανταστείτε τις συνέπειες στην καθημερινή ζωή των Ευρωπαίων από την επικράτηση διάφορων αντι-[...]ισμών και καταγράψτε στο τετράδιό σας τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας. Συνεργαστείτε με τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας σας και αναζητήστε λύσεις που θα μπορούσατε να προτείνετε προκειμένου να αντιμετωπιστούν έγκαιρα τα φαινόμενα αυτά.

5. Σε χαρτί του μέτρου ζωγραφίστε το περίγραμμα μιας ανθρώπινης μορφής που αναπαριστά έναν φονταμενταλιστή και αναρτήστε την στον τοίχο. Στο εσωτερικό της φιγούρας γράψτε σκέψεις και συναισθήματα της

φιγούρας και έξω από περίγραμμά της γράψτε σκέψεις και συναισθήματα τρίτων για τη φιγούρα. Εκφράστε διαδοχικά: σκέψεις δικές σας, αλλόθρησκων ανθρώπων, φονταμενταλιστών από άλλους θρησκευτικούς χώρους κ.ά.

6. Καταγράψτε σε μία στήλη επιχειρήματα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθόδοξης Εκκλησίας κατά του φονταμενταλισμού και σε μία πλαϊνή στήλη τα δικά σας σχόλια.

III

Ο σεβασμός του άλλου στον Χριστιανισμό

**i. «Η τελεία αγάπη έξω βάλλει
τον φόβον» (Α Ιω 4, 18)**

**«Όποιος αγαπάει δεν φοβάται.
Η τέλεια αγάπη διώχνει το φόβο.
Γιατί ο φόβος σχετίζεται με την τι-
μωρία κι όποιος φοβάται την τιμω-
ρία, δείχνει πως δεν έχει φτάσει
στην τέλεια αγάπη».**

A Ιω 4, 18

ii. Ο διάλογος του Χριστού με τη Σαμαρείτισσα (Ιω 4, 1-42)

Ιησούς και Σαμαρείτισσα, αγνώστου Αφρικανού καλλιτέχνη

«Ο Ιησούς, κουρασμένος από την πεζοπορία, κάθισε κοντά στο πηγάδι· ήταν γύρω στο μεσημέρι. Οι μαθητές του είχαν πάει στην

πόλη ν' αγοράσουν τρόφιμα. Έρχεται τότε μια γυναίκα από τη Σαμάρεια να βγάλει νερό. Ο Ιησούς της λέει: «Δώσ' μου να πιω». Η γυναίκα τού απάντησε: «Εσύ είσαι Ιουδαίος κι εγώ Σαμαρείτισσα. Πώς μπορείς να ζητάς να σου δώσω νερό να πεις;» – οι Ιουδαίοι αποφεύγουν κάθε επικοινωνία με τους Σαμαρείτες. Ο Ιησούς τής απάντησε: «Αν ήξερες τη δωρεά του Θεού και ποιος είναι αυτός που σου λέει «δώσ' μου να πιω», τότε εσύ θα του ζητούσες τη δωρεά του Θεού, κι εκείνος θα σου έδινε ζωντανό νερό». [...]

Του λέει η γυναίκα: «Κύριε, βλέπω ότι εσύ είσαι προφήτης· οι πρόπατορές μας λάτρεψαν το Θεό σ' αυτό το βουνό· εσείς όμως λέτε ότι

στα Ιεροσόλυμα βρίσκεται ο τόπος όπου πρέπει κανείς να τον λατρεύει». «Πίστεψέ με, γυναίκα», της λέει τότε ο Ιησούς, «είναι κοντά ο καιρός που δε θα λατρεύετε τον Πατέρα ούτε σ' αυτό το βουνό ούτε στα Ιεροσόλυμα. Εσείς οι Σαμαρείτες λατρεύετε αυτό που δεν ξέρετε· εμείς όμως λατρεύουμε αυτό που ξέρουμε, γιατί η σωτηρία έρχεται στον κόσμο από τους Ιουδαίους. Είναι όμως κοντά ο καιρός, ήρθε κιόλας, που οι πραγματικοί λατρευτές θα λατρέψουν τον Πατέρα με τη δύναμη του Πνεύματος, που αποκαλύπτει την αλήθεια· γιατί έτσι τους θέλει ο Πατέρας αυτούς που τον λατρεύουν. Ο Θεός είναι πνεύμα. Κι αυτοί που τον λατρεύουν πρέπει να τον λατρεύουν με τη δύναμη

του Πνεύματος, που φανερώνει την αλήθεια». [...]

Όταν λοιπόν οι Σαμαρείτες ήρθαν κοντά του, τον παρακαλούσαν να μείνει μαζί τους· κι έμεινε εκεί δύο μέρες. Έτσι, πίστεψαν πολύ περισσότεροι ακούγοντας τα λόγια του κι έλεγαν στη γυναίκα: «Η πίστη μας δε στηρίζεται πια στα δικά σου λόγια· γιατί εμείς οι ίδιοι τον έχουμε τώρα ακούσει και ξέρουμε πως πραγματικά αυτός είναι ο σωτήρας του κόσμου, ο Χριστός»».

Ιω 4, 1- 42

iii. Ο σεβασμός και ο διάλογος με τον «άλλον» στον πυρήνα της χριστιανικής διδασκαλίας

«Ο Ιουστίνος υποστηρίζει την άποψη ότι όλες οι αλήθειες, στις οποίες οδηγήθηκε η προχριστιανική ανθρωπότητα είναι ουσιαστικά προϊόντα της φωτιστικής ενέργειας και παρουσίας του σπερματικού θείου Λόγου που ενεργεί αδιάκριτα σ' όλους τους ανθρώπους, εφόσον βέβαια δεν συσκοτίζεται από τα πάθη και τις επιθυμίες τους. [...] Έτσι όχι μόνο οι αλήθειες της Π. Διαθήκης, αλλά και οι αλήθειες της ελληνικής αρχαιότητας είναι στενότατα συνδεδεμένες με την αποκαλυπτική παρουσία και επενέργεια του

Λόγου. [...] Γι' αυτό και όλες οι αλήθειες που διατυπώθηκαν από τους Έλληνες φιλοσόφους, ποιητές και συγγραφείς, επειδή ακριβώς οφείλονται στην επενέργεια του σπερματικού θείου λόγου μπορούν να θεωρηθούν σε τελευταία ανάλυση ως αλήθειες χριστιανικές».

Μαρτζέλος Γ., Η θεολογία του «σπερματικού λόγου»

Δραστηριότητες

1. Ποια σημεία του ευαγγελικού αποσπάσματος δείχνουν ότι ο Ιησούς Χριστός σεβάστηκε τον «άλλο»; Κατάγραψε τη γνώμη σου και μοιράσου την με τον διπλανό σου.

2. Μελετήστε τον πίνακα της συνάντησης του Ιησού Χριστού με τη Σαμαρείτισσα και προσπαθήστε να απαντήσετε στα παρακάτω ερωτήματα: Τι μπορεί να αντιλαμβάνεται, να σκέφτεται ή να νοιώθει η γυναίκα; Τι θα μπορούσε ίσως να γνωρίζει ή να πιστεύει; Τι είναι αυτό για το οποίο πιθανόν να νοιάζεται και τι να φροντίζει;

IV

Ο σεβασμός του άλλου στις Θρησκείες του κόσμου

i. Ισλάμ: Το Κοράνιο
προτρέπει σεβασμό προς
τους λαούς της Βίβλου και
το ανθρώπινο πρόσωπο

«Στη Θρησκεία δεν υπάρχει καταναγκασμός. Διότι η Αλήθεια έχει ξεχωριστεί ολοφάνερα απ' την Πλάνη».

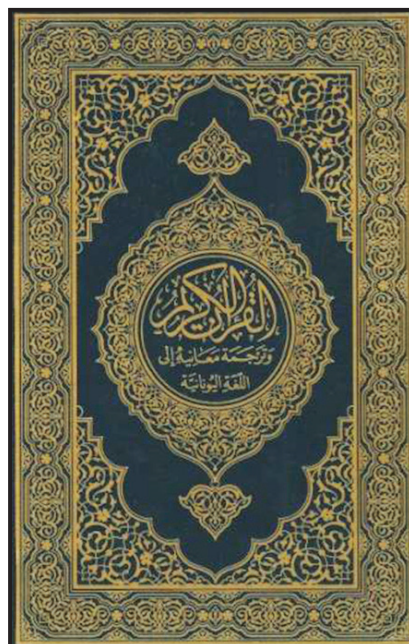
Κοράνιο, Σούρα 2, 256

«Πες (ω Μουχάμμεντ): «Ω! Λαέ της Βίβλου! Ελάτε μαζί να συμφωνήσουμε για τις διαφορές ανάμεσά

μας, ώστε να μη λατρεύουμε παρά μόνο τον ΑΛΛΑΧ. Και να μην εξομοιώνουμε τίποτε μ' Εκείνον, κι ας μη στήσουμε ανάμεσά μας, κυρίους ή προστάτες, εκτός απ' τον ΑΛΛΑΧ». Αν όμως δεν θελήσουν να συμμορφωθούν, τότε να πείτε: «Να είστε μάρτυρες, ότι εμείς είμαστε Μουσουλμάνοι»».

Σούρα 3, 64

«Όλοι τους δεν είναι όμοιοι. Ανάμεσα στους οπαδούς της Βίβλου, υπάρχει μια μερίδα όρθια (για το σωστό) απαγγέλουν τα Εδάφια (του Βιβλίου) του ΑΛΛΑΧ, κατά την νύχτα και γονατίζουν λατρεύοντας. Πιστεύουν στον ΑΛΛΑΧ και την Έσχατη Μέρα, παραγγέλουν ό,τι είναι σωστό κι απαγορεύουν ό,τι είναι λάθος. Συναγωνίζονται στην αγαθοεργία. Αυτοί είναι στην τάξη των δικαίων».

Σούρα 3, 113-114

«Και μη φιλονικείτε με τους οπαδούς της Βίβλου, εκτός αν πρόκειται για απλή συζήτηση. Κι εκτός μ' εκείνους που αδικούν (κι είναι παραστρατημένοι) ανάμεσά τους. Και να πείτε: «Πιστεύουμε στην Απο-

κάλυψη που έχει σταλεί σ' εμάς και
σ' αυτή που έχει σταλεί σ' εσάς.
Ο Θεός μας και ο Θεός σας είναι
Ένας. Κι εμείς σ' Αυτόν έχουμε
υποταχθεί (στη θέλησή του – στο
Ισλάμ)»».

Σούρα 29, 46

«Η μομφή είναι μόνο ενάντια σ'
αυτούς που αδικούν τους ανθρώ-
πους, και αυθαδέστατα παρανο-
μούν στη γη, (αψηφώντας) το ορθό
και το δίκαιο. Αυτοί –οπωσδήποτε–
θα έχουν επώδυνα βασανιστήρια.
Κι όποιος υπομένει και συγχωρεί,
αυτό βέβαια είναι μια άσκηση θαρ-
ραλέας θέλησης κι αποφασιστικό-
τητας στη σωστή κατεύθυνση των
υποθέσεων».

Σούρα 42, 42- 43

«Πες: Άπιστοι, δεν θα λατρέψω ό,τι λατρεύετε, δεν θα λατρέψετε ό,τι λατρεύω, δεν λατρεύω ό,τι λατρεύετε, δεν λατρεύετε ό,τι λατρεύω. Εσείς έχετε τη θρησκεία σας κι εγώ τη δική μου».

Σούρα 109, 1-6

**ii. Ινδοϊσμός και Βουδισμός:
Ανοχή απέναντι στις
ποικίλες θρησκευτικές
εκφράσεις**

Ο Όρκος της Αχίμσα. Σύμβολο του Τζαϊνισμού.

72 / 46 - 47

Αχίμσα: Βασική αρετή του Βουδισμού, του Τζαϊνισμού (ινδικό θρησκευμα ασκητικών αρχών) και του Ινδοϊσμού, η οποία αναφέρεται [...] στο «να μη σκοτώνεις-βλάπτεις». Στις Ουπανισάδες (ιερό βιβλίο του Ινδοϊσμού) περιγράφεται ως μία από τις πλέον απαραίτητες αρετές που οδηγούν στην πραγματική γνώση [...] Εκείνοι που σέβονται απόλυτα την Αχίμσα είναι κυρίως οι Βραχμάνοι (ιερείς), οι οποίοι είναι χορτοφάγοι για να μην αφαιρούν από τα ζώα τη ζωή [...] Την Αχίμσα ως βασική αρετή του λαού του προσπάθησε να επιβάλει ο Μαχάτμα Γκάντι, ο οποίος όρισε την αγελάδα ως κατεξοχήν σύμβολο γενναιοδωρίας της φύσης και συνακόλουθα ως ζώο ιερό.

**Εκπαιδευτική Ελληνική
Εγκυκλοπαίδεια, Οι θρησκείες**

«Ο Νεχρού Παντίτ, άλλοτε πρωθυπουργός της Ινδίας περιέγραψε τον Ινδουισμό ως εξής: «Ο Ινδουισμός σαν πίστη είναι αόριστος, άμορφος, πολύπλευρος: όλα τα πράγματα σε όλους τους ανθρώπους. [...] Στην πραγματικότητα το πνεύμα του φαίνεται να βρίσκεται μέσα στη φράση: «να ζει κανείς και να αφήνει τους άλλους να ζουν».

**Αναστάσιος Γιαννουλάτος,
Όψεις Ινδουισμού - Βουδισμού**

«Ο Σ. Ραντακρίσαναν (Sarveralli Radhakrishnan) [...] για ένα διάστημα υπήρξε ο πρόεδρος της ινδικής δημοκρατίας. Είναι ο φιλόσοφος απολογητής του Ινδουισμού [...] Τόνισε ιδιαίτερα τη συμβολή

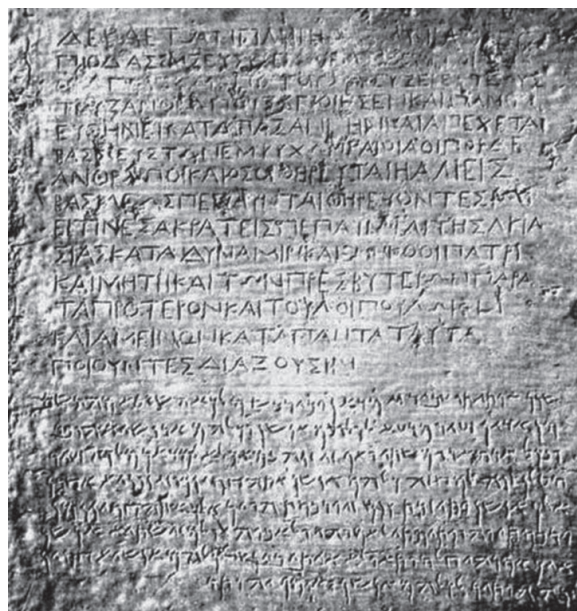
που μπορεί να προσφέρει ο Ινδουισμός στο πρόβλημα της συγκρούσεως μεταξύ των θρησκειών με το χαρακτηριστικό του στοιχείο της αποδοχής της ενότητας μέσα στην πολλαπλότητα· όχι δηλαδή με την αναζήτηση ενός κοινού πιστεύω, αλλά με την κοινή αναζήτηση του Θεού».

**Αναστάσιος Γιαννουλάτος,
Όψεις Ινδουισμού - Βουδισμού**

«Ο Μαχάτμα Γκάντι έγραψε για την πίστη που κήρυττε: θεωρούμαι ινδουιστής γιατί πιστεύω στις Βέδες, στις Ουπανισάδες. [...] Ο ινδουισμός δεν είναι μία θρησκεία αποκλειστική. Σ' αυτόν υπάρχει χώρος για τη λατρεία των προφητών

όλου του κόσμου [...] παρέχει την ευχέρεια στον καθένα, να λατρεύει το Θεό, σύμφωνα με τη δική του πίστη και γι' αυτό το λόγο, βρίσκεται σε αγαθές σχέσεις με όλες τις θρησκείες».

Glasebarr H. D., Παγκόσμιος ιστορία των θρησκειών

Δίγλωσση επιγραφή (ελληνικά και αραμαϊκά) του βασιλιά Ασόκα

76 / 47 - 48

«Ο Αγαπημένος όλων των θεών, ο βασιλιάς Πιοδάσης (Ασόκα) τιμά τους ασκητές (μοναχούς) και τους ιδρυτές όλων των θρησκειών, και τους τιμά με δώρα και ποικίλες διακρίσεις. Αλλά ο Αγαπημένος των θεών, ο βασιλιάς Πιοδάσης δεν εκτιμά τόσο τα δώρα και τις τιμητικές διακρίσεις, όσο εκτιμά την προαγωγή των ηθικών αρχών όλων των θρησκειών. Η προαγωγή των ηθικών αρχών των θρησκειών μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους, όμως όλοι έχουν ως βάση την αυτοσυγκράτηση του λόγου, που σημαίνει να μην επαινείς τη δική σου θρησκεία και να καταδικάζεις τις θρησκείες των άλλων χωρίς να υπάρχει εύλογη αιτία. Και αν υπάρχει αιτία για κριτική θα πρέπει να γίνεται με ήπιο τρόπο. Αλλά είναι

προτιμότερο να τιμάς τις θρησκείες των άλλων για τον ίδιο λόγο. Ενεργώντας με αυτό τον τρόπο η θρησκεία σου ωφελείται, όπως και οι άλλες θρησκείες, ενώ ενεργώντας διαφορετικά βλάπτεται και η θρησκεία σου και οι άλλες θρησκείες. Όποιος επαινεί τη δική του θρησκεία, εξαιτίας της υπερβολικής αφοσίωσης στη θρησκεία του και καταδικάζει τις άλλες με τη σκέψη «Επιτρέψτε μου να δοξάσω τη θρησκεία μου», το μόνο που κάνει είναι να βλάπτει τη θρησκεία του. Ως εκ τούτου, η επαφή (μεταξύ των θρησκειών) είναι κάτι καλό. Ο καθένας θα πρέπει να ακούει και να σέβεται τα δόγματα που υποστηρίζει κάθε θρησκεία».

12ο Πέτρινο έδικτο του
Ασόκα (Βουδιστής Ινδός
αυτοκράτορας, 3ος αι. π.Χ.)

Δραστηριότητες

- 1. Πώς εκφράζεται η έννοια του σεβασμού στον θρησκευτικά «άλλο» στα παραπάνω κείμενα του Κορανίου; Καταγράψτε τις απαντήσεις σας στο τετράδιο ατομικά και στη συνέχεια συζητήστε τις ομαδικά.**
- 2. Από τα κείμενα της ενότητας, επιλέξτε μια αναφορά του Κορανίου και προσπαθήστε να την αποδώσετε με μια ζωγραφιά.**
- 3. Εντοπίστε και καταγράψτε τις απόψεις των θρησκειών για το θέμα της συμβίωσης με τον «άλλο». Δημιουργήστε μία αφίσα με επιλεγμένες αναφορές και παρουσιάστε την στην ολομέλεια της τάξης.**

4. Ένας χριστιανός ταξιδεύει για πρώτη φορά στις χώρες της Ανατολής. Εκεί μαθαίνει πράγματα που δεν ήξερε για τον Ινδοϊσμό και τον Βουδισμό, όπως αυτά που αναφέρονται στα κείμενα της ενότητας IV.ii. Στο ημερολόγιό του σημειώνει «εντυπώσεις» για τα θέματα αυτά. Εάν ήσασταν στη θέση του, τι θα γράφατε στο ημερολόγιό σας;

V

Προσπάθειες των θρησκειών για διάλογο και συνύπαρξη

- i. Σεβασμός προς την
ελευθερία της θρησκευτικής
συνείδησης του καθενός
(Οργανισμοί, Διακηρύξεις)**

«Άρθρο 18: Κάθε άτομο έχει το δικαίωμα της ελευθερίας της σκέψης, της συνείδησης και της θρησκείας. Στο δικαίωμα αυτό περιλαμβάνεται η ελευθερία για την αλλαγή της θρησκείας ή πεποιθήσεων, όπως και η ελευθερία να εκδηλώνει κανείς τη θρησκεία του ή τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις, μόνος ή

μαζί με άλλους, δημόσια ή ιδιωτικά, με τη διδασκαλία, την άσκηση, τη λατρεία και με την τέλεση θρησκευτικών τελετών».

**Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών,
Οικουμενική Διακήρυξη για τα
Δικαιώματα του Ανθρώπου**

«Άρθρο 10. Ελευθερία σκέψης συνείδησης και θρησκείας: 1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Το δικαίωμα αυτό συνεπάγεται την ελευθερία μεταβολής θρησκεύματος ή πεποιθήσεων καθώς και την ελευθερία εκδήλωσης του θρησκεύματος ή των πεποιθήσεών του, ατομικά ή συλλογικά, δημοσία ή κατ' ιδίαν, με τη λατρεία,

**την εκπαίδευση, την άσκηση των
θρησκευτικών καθηκόντων και τις
τελετές».**

**Χάρτης των Θεμελιωδών
Δικαιωμάτων της
Ευρωπαϊκής Ένωσης
(2000, 2009, 2016)**

**«Χρειάζεται [...] μια ιδιαίτερα
προσεκτική ανάγνωση του θέματος
της παρουσίας των θρησκευτικών
συμβόλων στον δημόσιο χώρο [...].
Ιδιαίτερα δε η παρουσία τέτοιων
συμβόλων σε εκπαιδευτικούς χώ-
ρους καλείται να διαδραματίσει
ρόλο ενοποιητικό, καλλιεργώντας
όχι απλά μια παθητική ανοχή έναντι
του άλλου, αλλά την ενεργητική αρ-
μονική συνύπαρξη, ουσιαστική αλ-
ληλογνωριμία, αλλά και τον κριτικό**

διάλογο μεταξύ των διαφορετικών παραδόσεων».

**Ιγνάτιος, Μητρ. Δημητριάδος,
Θρησκευτικότητα και θρησκευτικά
σύμβολα στον δημόσιο χώρο**

**ii. Από την καχυποψία στον
διάλογο και στις κοινές
δεσμεύσεις: Διαθρησκειακές
συναντήσεις**

Η Β' Βατικανή σύνοδος (1962-65), συνειδητοποιώντας την ανάγκη της διαθρησκειακής συνεργασίας για την αντιμετώπιση των σύγχρονων ιεραποστολικών και κοινωνικών προβλημάτων, αφενός συνέστησε τη Γραμματεία για τις μη χριστιανικές θρησκείες (1964), που

**εξελίχτηκε στη συνέχεια στο Πο-
ντιφικό Συμβούλιο για το διαθρη-
σκευιακό διάλογο (1989), και αφετέ-
ρου εξέδωσε τη συνοδική εγκύκλιο
Nostra Aetate (1965).**

**Πηγή πληροφοριών:
Μαρτζέλος Γ, Ορθοδοξία
και διαθρησκευιακός διάλογος**

**Η Ορθόδοξος Εκκλησία [...] κυ-
ρίως τονίζει, ότι το ορθόδοξο δέον
περί ανθρώπου υπερβαίνει τον ορί-
ζοντα των καθιερωμένων ανθρω-
πίνων δικαιωμάτων, ότι «μείζων
πάντων» είναι η αγάπη, όπως την
αποκάλυψε ο Χριστός και την βίω-
σαν όσοι πιστά Τον ακολούθησαν.
Επιμένει ακόμη ότι θεμελιώδες δι-
καίωμα είναι και η προστασία της
θρησκευτικής ελευθερίας, δηλαδή**

της ελευθερίας της συνειδήσεως, της πίστεως, της λατρείας και όλων των ατομικών και συλλογικών εκφράσεων αυτής, συμπεριλαμβανομένου και του δικαιώματος κάθε πιστού και κάθε θρησκευτικής κοινότητας να τελούν ελεύθερα από κάθε κρατική παρέμβαση τα θρησκευτικά τους καθήκοντα, ως και το δικαίωμα της δημόσιας διδασκαλίας της θρησκείας».

Μήνυμα της Αγίας και
Μεγάλης Συνόδου της
Ορθοδόξου Εκκλησίας,
Κρήτη, 2016

iii. Οικουμενική κίνηση

Ιστορική συνάντηση των ηγετών των θρησκευτικών κοινοτήτων στην Κύπρο, 2015

Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, σε συνεργασία με αρμόδιους φορείς από διάφορες χώρες, πρωτοστάτησε στη διοργάνωση: Α) διμερών Ακαδημαϊκών Διασκέψεων: Αφενός με τον Ιουδαϊσμό (5 Διασκέψεις, 1977-2003), που στόχο είχαν την επισήμανση κοινών στοιχείων των παραδόσεων των δύο θρησκειών

και αφετέρου με το Ισλάμ (10 Διασκέψεις, 1986-2002), όπου αναδείχθηκε πως με βάση τις πηγές των δύο θρησκειών ο θρησκευτικός φανατισμός είναι ασυμβίβαστος με το πνεύμα και των δύο θρησκειών. Β) Διαθρησκειακών Συνεδρίων (2 Συνέδρια: α. το 1994, με την περίφημη Διακήρυξη του Βοσπόρου, η οποία καταδικάζει κάθε μορφή πολέμου και κυρίως εν ονόματι της θρησκείας, τονίζοντας την ανάγκη συνεργασίας των τριών μονοθεϊστικών θρησκειών για την επικράτηση της ειρήνης, της αμοιβαίας ανοχής και συνυπάρξεως στον κόσμο και υπογραμμίζει την υποχρέωση των πολιτικών και θρησκευτικών ηγετών να προωθήσουν με κάθε μέσο τον διάλογο μεταξύ των ανθρώπων και

των λαών για την οικοδόμηση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, της αγάπης και του αλληλοσεβασμού και β. το 2005), και Γ) Διαθρησκειακών Συναντήσεων ηγετών και εκπροσώπων των τριών μονοθεϊστικών θρησκειών, του Ιουδαϊσμού, του Χριστιανισμού και του Ισλαμισμού (4 Συναντήσεις, 2001-2015).

Πηγή πληροφοριών:
Μαρτζέλος Γ, Ορθοδοξία
και διαθρησκειακός διάλογος

Σε πολλές περιπτώσεις, οι σύγχρονοι χριστιανοί διαλέγονται, είτε μεταξύ τους είτε ακόμη και με εκπροσώπους άλλων θρησκειών, παρά τις θεολογικές διαφοροποιήσεις οι οποίες μπορεί να είναι μικρές ή μεγάλες, και εργάζονται από

κοινού με στόχο την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων και την προώθηση της ειρήνης και της καταλλαγής στον σύγχρονο κόσμο.

Διαθρησκειακή συνάντηση με θέμα την εξάλειψη της δουλείας, Ρώμη, 2014

Συνάντηση Οικουμενικού Πατριάρχη, Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάπα Ρώμης, Λέσβος, 2016

Συνάντηση θρησκευτικών ηγετών του κόσμου, Ασίζη, 2011

Δραστηριότητες

1. Συζητήστε στις ομάδες σας τους πιθανούς λόγους που οδήγησαν στην κατοχύρωση, με οικουμενικές διακηρύξεις και συμβάσεις, του δικαιώματος στην ελευθερία της συνείδησης και της θρησκείας.
2. Το δικαίωμα της θρησκευτικής έκφρασης είναι διαφορετικό από

εκείνο της θρησκευτικής συνείδησης και υπόκειται σε κανόνες και όρια, στο πλαίσιο του κράτους δικαίου. Στην ολομέλεια της τάξης, συζητήστε και προχωρήστε στη σύνταξη μιας δικής σας σύντομης διακήρυξης, με 5-6 άρθρα, για το θέμα αυτό.

3. Επιλέξτε μια από τις φωτογραφίες της ενότητας και προσπαθήστε να απαντήσετε στα ερωτήματα: Τι μπορεί να σκέφτονται ή να νοιώθουν τα εικονιζόμενα πρόσωπα; Τι θα μπορούσε να γνωρίζουν ή να πιστεύουν; Τι είναι αυτό για το οποίο πιθανόν να νοιάζονται ή να φροντίζουν;

4. Εάν είχατε τη δυνατότητα να προτείνετε ένα θέμα προς συζήτηση σε μια συνάντηση θρησκευτικών ηγετών από όλο τον κόσμο, τι θα προτείνατε και γιατί;

IV

Οι θρησκείες στην εκπαίδευση των Ευρωπαίων μαθητών

- i. Κοινοί στόχοι του μαθήματος των Θρησκευτικών στις χώρες της Ευρώπης**
- ii. Ποικίλα μοντέλα μαθημάτων**
- iii. Οι ιδέες μας για τη σχολική μας θρησκευτική εκπαίδευση**

«Το μάθημα των Θρησκευτικών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι είτε ομολογιακό είτε μη ομολογιακό. Σε ορισμένες χώρες προσφέρεται μόνο ένα ομολογιακό

μάθημα και σε άλλες χώρες προσφέρονται περισσότερα του ενός ομολογιακά μαθήματα, διαφόρων θρησκευτικών κοινοτήτων, στο ίδιο σχολείο. Την ευθύνη των ομολογιακών Μαθημάτων Θρησκευτικών άλλοτε την έχει μόνο η Πολιτεία, άλλοτε μόνο οι θρησκευτικές κοινότητες και άλλοτε σε συνεργασία η Πολιτεία με τις θρησκευτικές κοινότητες. Μπορεί να είναι υποχρεωτικό για όλους, με δυνατότητα απαλλαγής, προαιρετικό -επιλεγόμενο-, αλλά υποχρεωτικό από τη στιγμή που ο μαθητής θα το επιλέξει και προαιρετικό. Σε ορισμένες χώρες δεν προσφέρεται εναλλακτικό μάθημα. [...] Καθώς η ευρωπαϊκή θρησκευτική εκπαίδευση προβάλλει ως ένα αρκετά πολυεπίπεδο ζήτημα, κάθε

χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ελεύθερη και υπεύθυνη να επιλέξει τον χαρακτήρα και τις κατευθύνσεις της σχολικής θρησκευτικής εκπαίδευσης που αναπτύσσει».

Γριζοπούλου Ό., Τα Μαθήματα των Θρησκευτικών στα σχολεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

«Το μάθημα των Θρησκευτικών είναι ενταγμένο στην παρεχόμενη από την Ελληνική Πολιτεία εκπαίδευση και υπηρετεί τους γενικούς σκοπούς της παιδείας, σύμφωνα με το Σύνταγμα και τους Νόμους. Όπως όλα τα μαθήματα του ελληνικού σχολείου, έχει ως στόχο τη διαμόρφωση ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών, συμβάλλοντας με τις

γνώσεις που παρέχει στην κριτική ανάπτυξη της θρησκευτικής συνείδησης των μαθητών, μέσα από τη γνωριμία του Χριστιανισμού, κατ'εξοχήν της Ορθοδοξίας αλλά και με την ενημέρωση και σπουδή και των άλλων ανά τον κόσμο θρησκευμάτων. Στοχεύει, ακόμη, στην καλλιέργεια του ήθους και της προσωπικότητας των μαθητών, στον σεβασμό και τη συνύπαρξη με τη θρησκευτική ετερότητα».

**Γιαγκάζογλου Στ.,
Το θρησκευτικό μάθημα
μεταξύ παράδοσης
και εκσυγχρονισμού**

Δραστηριότητες

1. Σχεδιάστε και υλοποιήστε μια σύντομη δημιουργική εργασία, με θέμα: «Η συμβολή του μαθήματος των Θρησκευτικών στη διαμόρφωση ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών».

Χρήσιμες σημειώσεις - Άλλο υλικό

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 3

Σύγχρονες θρησκευτικές μορφές στην Ορθοδοξία και στον κόσμο

Περιεχόμενα

I. Μαρτυρία και προσφορά της Ορθοδοξίας στον σύγχρονο κόσμο

Άγιος Πορφύριος. Το χάρισμα της πνευματικής πατρότητας

Γεώργιος Φλωρόφσκυ.

Ένας ορθόδοξος διανοητής στη σύγχρονη Δύση

Νίκος Νησιώτης. Ο οραματιστής της ενότητας

Μαρία Σκόμπτσοβα. Όταν η αγάπη γίνεται πράξη στο πρόσωπο του «άλλου»

Ο νεομάρτυρας Αλέξανδρος Σμόρελ και η αντιναζιστική οργάνωση «Λευκό ρόδο»

Ολιβιέ Κλεμάν. Μια ορθόδοξη φωνή στη σύγχρονη Δύση

Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης (Ζηζιούλας). Η οικουμενική μαρτυρία της Ορθόδοξης θεολογίας

ΙΙ. Άλλες σύγχρονες χριστιανικές παρουσίες

Μητέρα Τερέζα, η «αγία των φτωχών». Αγώνας για την ανακούφιση των αναξιοπαθούντων

Ντίντριχ Μπονχέφερ. Ο μαρτυρικός αγώνας κατά του ναζισμού

Μάρτιν Λούθερ Κινγκ. Το όνειρο της ισότητας

Μ. Ντ. Τούτου. Ο υπερασπιστής της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων,

μέριμνα για τους πάσχοντες
από AIDS

III. Άλλες θρησκευτικές εκφράσεις

**Μ. Γκάντι. Ο κήρυκας και
μάρτυρας της ειρηνικής
αντίστασης**

Εισαγωγικό σχόλιο

**Ο ρόλος της θρησκευτικής
πίστης σε κρίσιμες περιόδους,
η σημασία της για την αντιμε-
τώπιση μεγάλων κοινωνικών
προβλημάτων και η συμβολή
της στην πανανθρώπινη προ-
κοπή ανιχνεύεται στο πρόσω-
πο και τη δράση σπουδαίων**

**προσώπων που τη βίωσαν.
Για την Ορθοδοξία τέτοια πρό-
σωπα είναι οι άγιοι. Παράλ-
ληλα, εντοπίζουμε και άλλα
αξιόλογα πρόσωπα, τα οποία
εμπνεύστηκαν από την πίστη
και πρόσφεραν πολλά στους
ανθρώπους της εποχής τους
και στον σύγχρονο κόσμο.**

**Σε αυτή την Θεματική Ενό-
τητα θα επιδιώξουμε να διερευ-
νήσουμε:**

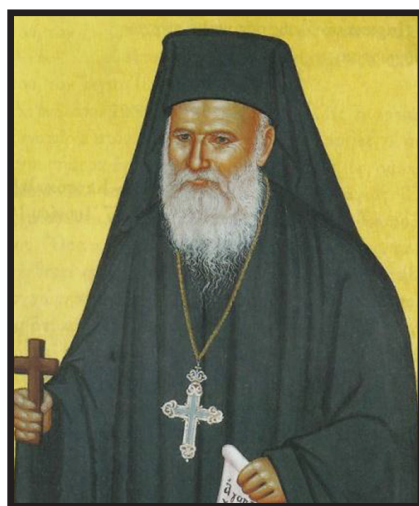
- την πολυσχιδή δράση και
προσφορά σύγχρονων
αγίων της Ορθοδοξίας και
άλλων προσωπικοτήτων
από τον Χριστιανισμό**

- αξιόλογες δράσεις προσώπων από άλλες θρησκευτικές παραδόσεις
- τη στάση αυτών των προσώπων σε κρίσιμες ιστορικές στιγμές και τη μαρτυρία τους στον σύγχρονο κόσμο
- εντυπώσεις ανθρώπων που γνώρισαν αυτές τις προσωπικότητες
- τον ρόλο της θρησκευτικής πίστης στη ζωή και στη δράση τους
- ιδέες και προτάσεις, οι οποίες να εμπνέονται από το έργο τους, για την αντιμετώπιση σύγχρονων προβλημάτων.

Ι

Μαρτυρία και προσφορά της Ορθοδοξίας στον σύγχρονο κόσμο

**Άγιος Πορφύριος. Το χάρισμα
της πνευματικής πατρότητας**

**Ο άγιος Πορφύριος (1906-91)
γεννήθηκε από ευσεβείς και φτω-
χούς γονείς στο χωριό Άγιος Ιωάν-
νης Καρυστίας Ευβοίας.**

Ήταν μικρό παιδί όταν έφυγε για το Άγιο Όρος, όπου εγκαταστάθηκε στα Καυσοκαλύβια. Εκεί προόδευσε στην πνευματική ζωή και έδειξε πολλά χαρίσματα. Όμως, αρρώστησε και γύρισε στην Εύβοια, όπου εγκαταστάθηκε στο Μοναστήρι του Αγ. Χαραλάμπους. Σε ηλικία 20 ετών χειροτονήθηκε πρεσβύτερος. Το 1940 εγκαταστάθηκε στην Αθήνα, εφημέριος στον Άγιο Γεράσιμο, στην Πολυκλινική, κοντά στην Ομόνοια. Εκεί υπηρέτησε 33 χρόνια, ανακουφίζοντας ακαταπόνητα τον πόνο και την ασθένεια χιλιάδων ανθρώπων. Πολλοί άνθρωποι μαρτυρούν την ταπεινοφροσύνη, τη διορατικότητα, και την αγάπη του, ακόμη και θαυματουργικές παρεμβάσεις. Αργότερα, έζησε μερικά

**χρόνια στον Άγιο Νικόλαο Καλισ-
σίων Πεντέλης και τελικά κατέληξε
στο Μήλεσι της Μαλακάσας, όπου
έκτισε μοναστήρι. Λίγο πριν φύγει
από τη ζωή, θέλησε να εγκαταστα-
θεί ξανά στο Άγιο Όρος, στα Καυ-
σοκαλύβια. Τα τελευταία λόγια που
είπε ήταν η φράση του Χριστού
που του άρεσε να λέει συχνά: «ίνα
ώσιν εν».**

**Το 2013, το Οικουμενικό Πατρι-
αρχείο, υπό τον Οικουμενικό Πα-
τριάρχη Βαρθολομαίο, προχώρησε
στην αγιοκατάταξή του. Η Εκκλησία
τιμά τη μνήμη του στις 2 Δεκεμβρί-
ου.**

**Πηγή πληροφοριών:
Γέρων Πορφύριος
Καυσοκαλυβίτης,
Βίος και Λόγοι**

Λόγοι του αγίου Πορφυρίου

«Ο φανατισμός δεν έχει σχέση με τον Χριστό. [...] Να υπάρχει σεβασμός της ελευθερίας του άλλου».

«Η αγάπη προς τον Χριστό δεν έχει όρια, το ίδιο και η αγάπη προς τον πλησίον».

«Η αγάπη στον Χριστό είναι κι αγάπη στον πλησίον, σ' όλους, και στους εχθρούς... Μέσω της αγάπης προς τον αδελφό θα κατορθώσουμε ν' αγαπήσουμε τον Θεόν. Ενώ το επιθυμούμε, ενώ το θέλομε, ενώ είμαστε άξιοι, η θεία χάρις έρχεται μέσω του αδελφού. Όταν αγαπάμε τον αδελφό, αγαπάμε την Εκκλησία, άρα τον Χριστό. Μέσα στην Εκκλησία είμαστε κι εμείς. Άρα όταν αγαπάμε την Εκκλησία, αγαπάμε και τον εαυτό μας».

«Χωρίς την αγάπη η προσευχή δεν ωφελεί, η συμβουλή πληγώνει, η υπόδειξη βλάπτει και καταστρέφει τον άλλον, που αισθάνεται αν τον αγαπάμε ή δεν τον αγαπάμε και αντιδρά αναλόγως [...]. Η αγάπη στον αδελφό μάς προετοιμάζει ν' αγαπήσομε τον Χριστό».

«Η προσευχή γίνεται μόνο με το Άγιον Πνεύμα. Αυτό διδάσκει την ψυχή πώς να προσεύχεται [...]. Πριν απ' την προσευχή η ψυχή πρέπει να προετοιμάζεται με προσευχή. Προσευχή για την προσευχή».

«Οι ψυχές οι πεπονημένες, οι ταλαιπωρημένες, που ταλαιπωρούνται από τα πάθη τους, αυτές κερδίζουν πολύ την αγάπη και την χάρη του Θεού. Κάτι τέτοιοι γίνονται

άγιοι και πολλές φορές εμείς τους κατηγορούμε».

«Οι προσευχές μας δεν εισακούονται, διότι δεν είμαστε άξιοι. Πρέπει να γίνεις άξιος, για να προσευχηθείς [...]. Δεν είμαστε άξιοι, διότι δεν αγαπάμε τον πλησίον μας ως εαυτόν».

**Γέρων Πορφύριος
Καυσοκαλυβίτης,
Βίος και Λόγοι**

Μαρτυρίες ανθρώπων για το πρόσωπό του

Κάποτε, ο άγιος Πορφύριος συμβούλευσε τον Σέρβο επίσκοπο Ειρηναίο Μπούλοβιτς, στα χρόνια που στη Σερβία γίνονταν διώξεις χριστιανών, ως εξής:

«Σε όλους να φέρεσαι με λεπτότητα, με αγάπη. [...] Όλους να τους αισθάνεσαι και να τους αποκαλείς αδελφούς, ακόμη και όσους ανήκουν σε άλλες θρησκείες. Όλοι είμεθα παιδιά του ιδίου Πατέρα. Να μην κάνης παρατηρήσεις για την θρησκεία τους σε όσους είναι αλλόθρησκοι».

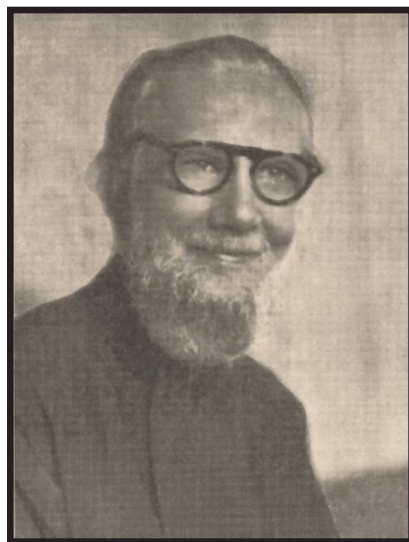
**Ειρηναίος, Μητροπολίτης
Νεοφύτου και Μπάτσκας,
Η πνευματική σχέση του
Γέροντος Πορφυρίου με
τον Ορθόδοξο Σερβικό λαό**

«Είχα αποφασίσει να ζητήσω τη γνώμη του για διάφορα προβλήματα, που με απασχολούσαν. [...] Πήγα, λοιπόν, εκεί, κάθισα κοντά

του και, πριν εγώ του πω οτιδήποτε, άρχισε εκείνος να μου απαριθμεί τα διάφορα ερωτήματά μου, όπως ακριβώς τα σκεφτόμουν. [...] Εγώ, βέβαια, τα έχασα. Έμεινα κατάπληκτος και δεν ήξερα τι να πω. [...] Αυτά που μου ενέπνευσε όση ώρα μου μιλούσε και παρέμειναν πάντα αμείωτα μέσα μου, είναι η αισιοδοξία, η ελπίδα κι η χαρά».

Πηγή: Από τον δικτυακό τόπο «Άγιος Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης»

Γεώργιος Φλωρόφσκυ. Ένας ορθόδοξος διανοητής στη σύγχρονη Δύση

Ο π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ (1893-1980) υπήρξε κορυφαίος Ορθόδοξος θεολόγος. Γεννήθηκε στην Οδησσό, όπου σπούδασε φιλολογία και φιλοσοφία, ενώ το 1919 έγινε καθηγητής στο Πανεπιστήμιο. Έφυγε από τη Ρωσία το 1920, όταν επικράτησε η Οκτωβριανή Επανάσταση. Αργότερα ανέλαβε την έδρα

της Πατρολογίας στο Ορθόδοξο Θεολογικό Ινστιτούτο του Αγ. Σεργίου στο Παρίσι. Μετά τον β΄ παγκόσμιο πόλεμο, έφυγε για τις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου δίδαξε στη Θεολογική Σχολή του Αγίου Βλαδίμηρου, καθώς και σε άλλα μεγάλα πανεπιστήμια των Η.Π.Α., Δογματική, Πατρολογία, Ιστορία της Ανατολικής Εκκλησίας, Σλαβικές Σπουδές.

Υπήρξε πολυγραφότατος συγγραφέας με πολλές θεολογικές, φιλοσοφικές και ιστορικές μελέτες. Ανέδειξε πτυχές της Ορθόδοξης πατερικής θεολογίας, με σπουδαία συνεισφορά σε ζητήματα δογματικής διδασκαλίας, εκκλησιολογίας και εκκλησιαστικής ιστορίας. Συμμετείχε ενεργά στους οικουμενικούς

διαλόγους της εποχής του και έλαβε μέρος σε κορυφαίες συναντήσεις του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών. Είχε προσωπικές επαφές και ανέπτυξε διάλογο με κορυφαίους διανοητές της εποχής του. Λόγω της οικουμενικής ακτινοβολίας του έργου του, έλαβε πολλές τιμητικές διακρίσεις.

**Βιογραφικά στοιχεία:
Baker M.– Ασπρούλης Ν.,
π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ
(1893-1979)**

**Από το έργο και τη διδασκαλία
του π. Γ. Φλωρόφσκυ**

«Η ενσάρκωση του Λόγου ήταν μια απόλυτη φανέρωση του Θεού. Ήταν η αποκάλυψη της ίδιας της ζωής».

«Η ανάσταση του Ιησού Χριστού είναι η νέα αρχή. Είναι η «καινή κτίση». Είναι η αποκατάσταση της φύσης, την οποία ο Θεός παρέχει αγαπητικά και ελεύθερα. [...] Η ανάσταση του Χριστού προσφέρει την αθανασία και την αφθαρσία σε όλους με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, επειδή όλοι οι άνθρωποι έχουν την ίδια φύση με τον άνθρωπο Ιησού. [...] Χωρίς το γεγονός της Ανάστασης δεν θα υπήρχε η εμπειρία της ευχαριστιακής σύναξης, ούτε όμως και χωρίς την ευχαριστιακή σύναξη θα υπήρχε η συγγραφή των βιβλίων της Καινής Διαθήκης, αφού η Καινή Διαθήκη γεννήθηκε μέσα σε αυτή».

«Η εμπειρία της Εκκλησίας καθρεπτίζεται τόσο μέσα στην Αγία

Γραφή όσο και στη Ιερά Παράδοσή της».

«Η Εκκλησία είναι ενότητα. Η ενότητα αυτή εκφράζεται στο μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Η ενότητα αυτή είναι λειτουργική και λατρευτική διότι η Εκκλησία πάνω από όλα είναι λατρεύουσα κοινότητα. Προηγείται μέσα σε αυτήν η λατρεία και ακολουθεί η διδασκαλία».

«Το τραγικό όλου του χριστιανισμού είναι ότι η αγάπη και η αλήθεια του Θεού ερμηνεύεται και κατανοείται με διαφορετικούς τρόπους. Σε αυτό το σημείο υπάρχει η δυσπιστία, δηλαδή, ότι θεωρείται ιερό, άγιο για ορισμένους, είναι για τους άλλους δεισιδαιμονία».

«Ο άνθρωπος δε δημιουργήθηκε για να πεθάνει. Είχε τη δυνατότητα

να επιλέξει τη ζωή, αλλά επέλεξε τη αφύσικη αποξένωση από το Θεό που είναι ο Κύριος και δημιουργός του».

«Η βούληση του ανθρώπου μπορεί να θεραπευθεί μόνο ελεύθερα, μέσα στο «μυστήριο της ελευθερίας». Μόνο με αυτή την αυθόρμητη και ελεύθερη προσπάθεια εισέρχεται ο άνθρωπος σε εκείνη την καινή και αιώνια ζωή που αποκαλύφθηκε από τον Ιησού Χριστό».

Φλωρόφσκυ Γ., Θέματα
ορθόδοξου Θεολογίας

«Η πίστη προς τον Ιησού Χριστό, είναι πίστη η οποία βασίζεται σε γεγονότα, όχι σε ιδέες ή απόψεις. Ακόμη και το ίδιο το «Σύμβολο

της Πίστεως» είναι μια ιστορική μαρτυρία, μια μαρτυρία για τα σωτήρια και λυτρωτικά γεγονότα, τα οποία κατανοούνται. [...] ως «σημεία» της παρουσίας του Τριαδικού Θεού».

«Η αμαρτία και το κακό δεν προέρχονται από μια εξωτερική αιτία, αλλά από μια εσωτερική αποτυχία, από τη διαστροφή της θέλησης του ανθρώπου».

«Η πτώση αλλά και η συνεχιζόμενη αμαρτία του ανθρώπου, συνίσταται στο γεγονός ότι ο άνθρωπος περιορίζεται στον εαυτό του. [...] Με αυτή τη συγκέντρωση στον εαυτό του ο άνθρωπος, χωρίστηκε από τον Θεό και διέκοψε την πνευματική και ελεύθερη επαφή με τον Θεό».

«Για να εισαχθεί, όμως, ο άνθρωπος στην πνευματική ζωή, πρέπει να αρχίσει με έναν αγώνα κατά των παθών. Γιατί η απαλλαγή από τα πάθη είναι μια κατάσταση ενεργούσα, μια κατάσταση πνευματικής ενεργητικότητας, η οποία κατακτάται μόνο ύστερα από αγώνες και δοκιμασίες».

**Φλωρόφσκυ Γ., Δημιουργία
και Απολύτρωση**

«Ο σκοπός της Εκκλησίας δεν είναι μόνο να λυτρώσει τους έξω από αυτόν τον κόσμο ανθρώπους, αλλά και τον ίδιο τον κόσμο».

**Φλωρόφσκυ Γ., Χριστιανισμός
και Πολιτισμός**

Νίκος Νησιώτης. Ο οραματιστής της ενότητας

Ο Νίκος Νησιώτης (1924-86) σπούδασε θεολογία, φιλοσοφία και ψυχολογία [...] κοντά σε κορυφαίους εκπροσώπους ποικίλων φιλοσοφικών και θεολογικών ρευμάτων. [...] Δίδαξε ψυχολογία και κοινωνιολογία της θρησκείας. Ήταν προσωπικότητα διεθνούς ακτινοβολίας, συνεργάτης πολλών πανεπιστημίων και επιστημονικών ιδρυμάτων,

ηγετική φυσιογνωμία σε οικουμενικές και διορθόδοξες δραστηριότητες, σημαντικός παράγοντας του αθλητισμού και μέλος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Πάνω απ' όλα ήταν ένας σπουδαίος στοχαστής και δάσκαλος [...]. Ο Νίκος Νησιώτης υπήρξε θεολόγος του διαλόγου στην πράξη και στη θεωρία. Ολόκληρο το έργο του [...] μαρτυρεί τον διαλογικό χαρακτήρα της χαρισματικής προσωπικότητας και την ευρύτητα της θεολογικής και φιλοσοφικής του σκέψης.

Από το οπισθόφυλλο του
βιβλίου Νίκος Νησιώτης,
Ο Θεολόγος του Διαλόγου

Από το έργο του Νίκου Νησιώτη

«Το καθήκον του σημερινού άνθρωπου είναι να προσέξει ιδιαίτερα τη στάση του απέναντι στην υλική φύση, βασισμένος στη χριστιανική πίστη και τη θεολογική σκέψη. Η ύλη έχει μοναδική και ανεπανάληπτη αξία. Κι αυτό δεν πρέπει να λέγεται μόνο για τα [...] κοιτάσματα, τα μέταλλα, τα καύσιμα ή τις τροφές, ούτε πάλι ρομαντικά για τα λουλούδια, τη γραφικότητα των τοπίων ή τα θαύματα της φύσης. Αλλά πρέπει να λέγεται για την ύλη γενικά, και γι' αυτήν ακόμη την κατώτερη μορφή της, το χώμα, τη λάσπη, την άμμο, τα βράχια. [...] Η μόλυνση του περιβάλλοντος ισοδυναμεί με αποστείρωση των πηγών πνευματικής ανάτασης. [...] Όσον

αφορά κυρίως την ορθόδοξη παράδοση της Ανατολικής Εκκλησίας το θετικό αντίκρουσμα της ύλης γίνεται κατάδηλο στην υμνολογία και στον μυστηριακό συμβολισμό. Πρέπει να εμβαθύνει κανείς μέσα από τις ευχές και τους ύμνους ορισμένων ακολουθιών, λόγου χάρη της ημέρας των Θεοφανείων, στο νόημα της καθαγιαζόμενης υλικής φύσης, για να εννοήσει την κεντρική θέση που έχει ο υλικός κόσμος και ο άνθρωπος στο έργο του Θεού για την περιποίηση και ανύψωση της σύνολης Δημιουργίας».

Νησιώτης Ν., Η φύση ως κτίση

Μαρία Σκόμπτσοβα. Όταν η αγάπη γίνεται πράξη στο πρόσωπο του «άλλου»

Η αγία Μαρία (1891-1945) γεννήθηκε στη Ρίγα της Λετονίας. Οι γονείς της ήταν ευσεβείς άνθρωποι. Το 1910 θα παντρευτεί τον Ντμίτρι Κούζμιν-Καράβιεφ, ο οποίος ήταν μέλος των «Μπολσεβίκων». Ο γάμος της θα διαλυθεί το 1913. Αναγκάστηκε να μεταναστεύσει με την

οικογένειά της και ύστερα από περιπέτειες κατέληξε στο Παρίσι το 1923. Εκεί αφιερώθηκε στη μελέτη και την κοινωνική εργασία, ενώ αργότερα έγινε μοναχή, με τη συναίνεση του συζύγου της. Από δω και στο εξής ανέλαβε σημαντική δράση για να βοηθήσει ανήμπορους και κατατρεγμένους. Το 1940 συνελήφθη από τους ναζί, οι οποίοι την έστειλαν στο στρατόπεδο του Ravensbruck στη Γερμανία όπου έζησε 2 χρόνια. Πέθανε τη Μεγάλη Παρασκευή του 1945. Κάποιοι είπαν ότι εκτελέστηκε ή ότι πήρε εκούσια τη θέση ενός Εβραίου που επρόκειτο να εκτελεστεί.

**Πηγή: Από τον δικτυακό τόπο
«Ορθόδοξος Συναξαριστής»**

Από τη ζωή και τη δράση της Μαρίας Σκόμπτσοβα

Της άρεσε να βοηθά τους αναξιοπαθούντες βλέποντας σ' αυτούς το αληθινό πρόσωπο του Χριστού. Ο ανθρωπισμός και η φιλευσπλαχνία της θεμελιώνονταν όχι σε κάποια κοσμική ηθική, αλλά στα ίδια τα λόγια του Χριστού, γι' αυτό έμεινε στην διακονία αυτή στερεωμένη ως το τέλος. Από την άλλη αναρωτιόταν για το είδος της εργασίας της εντός του εκκλησιαστικού χώρου. Οραματιζόταν ένα διαφορετικό είδος κοινότητας, μοναστικής και αδελφικής συνάμα.

Έφτιαξε ένα μικρό σπίτι στο Παρίσι, που θα γίνει καταφύγιο όλων των κατατρεγμένων του Παρισιού,

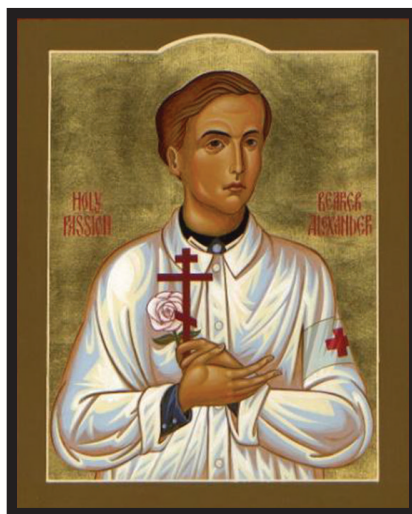
αλλά ταυτόχρονα και εστία συνάντησης σπουδαίων προσωπικοτήτων. Χάρη στις δωρεές που ελάμβανε από υποστηρικτές της όχι μόνο στην Γαλλία, αλλά και από χώρες του εξωτερικού, κατόρθωσαν να υλοποιήσουν ένα μεγάλο εύρος σχεδίων, όπως την δημιουργία ξενώνων, καταφυγίων, σχολείων, την παροχή βοήθειας στους ανέργους και στους ηλικιωμένους, την έκδοση βιβλίων κλπ.

Κατάφερε να περιθάψει δεκάδες Εβραίους στο σπίτι της και να προσφέρει βοήθεια σε πολλά παιδιά τον καιρό της κατοχής. Ο θάνατός της όμως δεν ήταν δυνατό να σβήσει τη μνήμη της από την Εκκλησία.

Μετά τον πόλεμο πολλοί διασωθέντες από τον πόλεμο που την γνώρισαν προκάλεσαν το ενδιαφέρον γύρω από τις ιδέες και την ανθρωπιστική συνεισφορά της.

**Πηγή: Από τον δικτυακό τόπο
«Ορθόδοξος Συναξαριστής»**

**Ο νεομάρτυρας Αλ. Σμόρελ
και η αντιναζιστική οργάνωση
«Λευκό ρόδο»**

Ο Αλέξανδρος Σμόρελ (1917-1943) ήταν ένας νεαρός φοιτητής

130 / 61

της Ιατρικής στο Μόναχο της Γερμανίας, ο οποίος αντιστάθηκε εναντίον του ναζιστικού καθεστώτος και έχασε τη ζωή του από αυτό. Γεννήθηκε στο Orenburg της Ρωσίας, όπου βαφτίστηκε Ορθόδοξος στη Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία. Ο πατέρας του ήταν γιατρός γερμανικής καταγωγής, ενώ η Ρωσίδα μητέρα του ήταν κόρη Ορθόδοξου ιερέα. Υπήρξε συνιδρυτής της αντιναζιστικής ομάδας «Λευκό Ρόδο». Το 1943, συνελήφθη και εκτελέστηκε από το ναζιστικό καθεστώς. Το 2012, η Ρωσική Ορθόδοξη Εκκλησία τον κατέταξε μεταξύ των νέων Ρώσων αγίων μαρτύρων και ομολογητών. Η μνήμη του τιμάται στις 13 Ιουλίου.

Πηγή: «Ορθόδοξο wiki»

Από τα κείμενα και τις θέσεις του Αλέξανδρου Σμόρελ

«Ο Αλέξανδρος Σμόρελ, μαζί με τα άλλα μέλη της ομάδας «Λευκό Ρόδο», προσπάθησε να παρακινήσει, κυρίως με έντυπες προκηρύξεις, τους συμπατριώτες του να αντισταθούν στον Χίτλερ και το ναζιστικό καθεστώς. Στα κείμενα των προκηρύξεων και άλλα κείμενα που έχει γράψει ανιχνεύεται η βαθιά πίστη του προς τον Χριστό, η αγάπη προς τον συνάνθρωπο, το όραμα για αντίσταση στο κακό και για ελευθερία».

Πηγή: «Ορθόδοξο wiki»

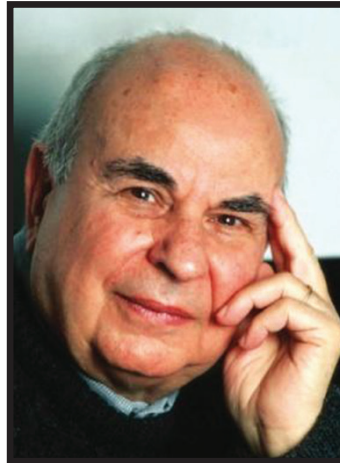

«Παντού και σε όλους τους καιρούς της μεγαλύτερης κρίσης, έχουν εμφανισθεί άνθρωποι, προφήτες και άγιοι, που αγαπάνε την ελευθερία τους, κήρυξαν τον Μοναδικό Θεό, και με τη βοήθειά Του οδήγησαν το λαό στην αντιστροφή της πτωτικής του πορείας. Ο άνθρωπος είναι, βέβαια, ελεύθερος, αλλά χωρίς τον αληθινό Θεό είναι ανυπεράσπιστος ενάντια στο κακό. Είναι σαν καράβι χωρίς πηδάλιο, στο έλεος της θύελλας, σαν μικρό παιδί χωρίς τη μητέρα του, σαν σύννεφο που διαλύεται στον αέρα. Και σε ρωτάω, σα Χριστιανό που αγωνίζεσαι για τη διαφύλαξη του πιο πολύτιμου θησαυρού σου, μήπως διστάζεις, μήπως ξεπέφτεις στη δολιότητα, τον υπολογισμό και

την αναβλητικότητα, με την ελπίδα ότι κάποιος άλλος θα σηκώσει το χέρι για να σε υπερασπίσει; Δεν σου έδωσε ο Θεός τη δύναμη και τη θέληση να αγωνιστείς; Πρέπει να χτυπήσουμε το κακό εκεί που είναι πιο δυνατό, και είναι πιο δυνατό στην εξουσία του Χίτλερ».

**4η Προκήρυξη του Λευκού Ρόδου,
εφημ. Χριστιανική, 19-7-2012**

Ολιβιέ Κλεμάν. Μια ορθόδοξη φωνή στη σύγχρονη Δύση

«Ο Olivier Clement γεννήθηκε στις 17 Νοεμβρίου 1921 στο Aniane (Languedoc) της Γαλλίας [...] σε περιβάλλον αντιχριστιανικό. [...] Μετά από μακρά αναζήτηση σε διάφορες μορφές αθεϊσμού και ασιατικής πνευματικότητας... ασπάζεται την Ορθοδοξία και βαπτίζεται σε ηλικία τριάντα ετών. Δίδαξε χριστιανική ηθική και εκκλησιαστική ιστορία στο Ινστιτούτο του Αγίου Σεργίου

στο Παρίσι. [...] Έγραψε πολλές μελέτες γύρω από την ιστορία, τη σκέψη, τη ζωή και μεγάλα αναστήματα της Ορθόδοξης Εκκλησίας [...], καίρια πνευματικά θέματα [...] και τη συνάντηση της Ορθοδοξίας με τον δυτικό χριστιανισμό, το νεωτερικό πνεύμα και τις μη χριστιανικές θρησκείες».

Από το εξώφυλλο του βιβλίου:
Clement O., «Η αλήθεια
ελευθερώσει υμάς»

Από το έργο και τις θέσεις του Ολιβιέ Κλεμάν

«Ζούσα σ' ένα περιβάλλον ριζικά άθεο, κατάπληκτος που υπήρχα, που ανάσαινα, που βιάδιζα: όταν είσαι νέος, το βιάδισμα είναι σχεδόν χορός, εκφράζει, δίχως να το

σκέφτεσαι, το ξεχείλισμα της ζωής. Αλλά παράλληλα αγωνιούσα για το τίποτα, που έμοιαζε ότι θα καταβρόχθιζε τα πάντα. Ο πόλεμος, τα ολοκληρωτικά καθεστώτα έρχονταν να προστεθούν στο παράλογο. Η ένταση να ζεις ήταν κάποτε τέτοια ώστε όλες αυτές οι ερωτήσεις έμοιαζαν μάταιες. Κι όμως. Περπατούσα στην άκρη μιας θάλασσας αστραφτερής, ο ήλιος που βασίλευε ζωγράφιζε έναν μακρύ ασημένιο δρόμο πάνω στα κύματα. Μια λύπη με πλημμύριζε. Αυτή η λαμπρότητα δεν ήταν άλλο από τη μάσκα που σκέπαζε το κενό. Η ομορφιά του κόσμου δεν παρηγορεί, αυτή έχει ανάγκη να παρηγορηθεί».

Από το οπισθόφυλλο του βιβλίου: Κλεμάν Ο., Ταιζέ, Ένα νόημα στη ζωή

«Οι άνθρωποι αυτής της εποχής έχουν ανάγκη από ανθρώπους που να είναι δέντρα, έχουν ανάγκη από μια ορισμένη σιωπηλή ειρήνη: πλησιάζει κανείς σ' όποιον αισθάνεται κάτι αληθινό».

«Μονάχα ο άνθρωπος της προσευχής θα μπορεί να μαρτυρήσει μέσα σ' ένα κόσμο προφορικού πληθωρισμού, όπου οι λέξεις αλληλοσυγκρούονται χωρίς να κατανικιέται η μοναξιά. Μονάχα αυτός ο άνθρωπος θα μπορεί να μαρτυρήσει για το Λόγο που έγινε σάρκα, για το Λόγο που έγινε πρόσωπο».

**Κλεμάν Ο., Παρατηρήσεις
ενός Λαϊκού πάνω στη
Μαρτυρία της Πίστης**

Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης (Ζηζιούλας). Η οικουμενική μαρτυρία της Ορθόδοξης θεολογίας

Ο Μητροπολίτης Περγάμου Ιωάννης Ζηζιούλας είναι ένας σύγχρονος οικουμενικός θεολόγος της Ορθοδοξίας. Σπούδασε θεολογία στη Θεσσαλονίκη, την Αθήνα και το Χάρβαρντ της Αμερικής. Δίδαξε δογματική θεολογία σε διάφορα πανεπιστήμια στην Ευρώπη και την Ελλάδα. Το 1993, εξελέγη μέλος

139 / 62 - 63

της Ακαδημίας Αθηνών και το 2002 διετέλεσε Πρόεδρος της. Έχει εκπροσωπήσει το Οικουμενικό Πατριαρχείο σε υψηλές αποστολές, αναλαμβάνοντας κορυφαίους ρόλους στον διαχριστιανικό διάλογο. Έργα του έχουν μεταφραστεί σε πολλές ξένες γλώσσες, ενώ με την προσφορά του έχουν ασχοληθεί πολλοί σύγχρονοι θεολόγοι και ερευνητές. Μνημειώδεις είναι οι εργασίες του περί Εκκλησίας, για τη σημασία της Θείας Ευχαριστίας, για τη σχέση δόγματος, λατρείας και θεολογίας, για το ανθρώπινο πρόσωπο, για την Ορθόδοξη προσέγγιση του οικολογικού ζητήματος, για τη θέση του Επισκόπου στην Εκκλησία, για τον προσανατολισμό της χριστιανικής ζωής προς τα έσχατα, για την

**ιστορική συνάντηση Χριστιανισμού
και Ελληνισμού κ.ά.**

**Από το έργο του Μητροπολίτη
Περγάμου Ιωάννη**

**«Τα δόγματα της Εκκλησίας δεν
είναι, δεν πρέπει να θεωρούνται
λογικές διατυπώσεις, που τις δέχε-
ται κανείς χωρίς να αναζητεί το βα-
θύτερο υπαρξιακό τους νόημα. Τα
δόγματα στην Ορθόδοξη Εκκλησία
είναι ζωή, και συνεπώς πρέπει να
έχουν άμεσες και αποφασιστικές
επιπτώσεις στην ύπαρξή μας, να
είναι αποκάλυψη της Αλήθειας».**

**Ιωάννης (Ζηζιούλας),
Μητρ. Περγάμου,
Χριστολογία και Ύπαρξη**

«Η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει σε μεγάλο βαθμό απωλέσει τη συνείδηση της κοινότητας [...]. Παραμένει όμως αληθινή κιβωτός σωτηρίας, γιατί διατηρεί ανόθευτη όχι μόνο την πίστη στον προσωπικό Τριαδικό Θεό και τον Χριστό της καθολικής αγάπης, του Σταυρού και της Αναστάσεως, αλλά και γιατί παραμένει η γνήσια ευχαριστιακή κοινότητα, στην οποία προσφέρονται οι αγαπητικές εκείνες σχέσεις, που μπορούν να θεραπεύσουν τον άνθρωπο μεταβάλλοντάς τον από άτομο σε πρόσωπο».

**Ιωάννης (Ζηζιούλας),
Μητρ. Περγάμου,
Νόσος και θεραπεία στην
Ορθόδοξη Θεολογία**

«Η Θεία Ευχαριστία είναι εικόνα της Βασιλείας του Θεού, εικόνα των εσχάτων. Τίποτα δεν είναι τόσο φανερό στην Ορθόδοξη Λειτουργία όσο αυτό. Η Λειτουργία μας αρχίζει με την επίκληση της Βασιλείας, προχωρεί με την αναπαράστασή της, και καταλήγει με την μετοχή μας στο Δείπνο της, την ένωση και κοινωνία μας με τη ζωή του Τριαδικού Θεού».

**Ιωάννης (Ζηζιούλας),
Μητρ. Περγάμου,
Ευχαριστία και Βασιλεία του Θεού**

«Ο κόσμος σήμερα δεν χρειάζεται ηθική, αλλά ήθος. Όχι ένα προγραμματισμό, αλλά μια στάση και μια νοοτροπία. Όχι μια νομοθεσία, αλλά ένα πολιτισμό».

«Φαίνεται ότι η οικολογική κρίση είναι κρίση πολιτισμού. Είναι μια κρίση, η οποία έχει να κάνει με την απώλεια της ιερότητας της φύσεως στον πολιτισμό μας».

**Ιωάννης (Ζηζιούλας),
Μητρ. Περγάμου,
Η κτίση ως ευχαριστία**

Δραστηριότητες

Δουλέψτε ατομικά ή/και σε ομάδες:

1. Ο άγιος Πορφύριος επιδίωξε να εργαστεί ως κληρικός σε ένα δύσκολο χώρο, όπως είναι ο ναός ενός νοσοκομείου. Ποια εντύπωση σας προκαλεί αυτή

η επιλογή του; Συζητήστε στην ομάδα σας και καταλήξτε σε μια κοινή θέση.

2. Επιλέξτε φράσεις που σας αρέσουν από τα κείμενα του αγίου Πορφυρίου και σημειώστε τις σε μικρές κάρτες. Βρείτε εικόνες που κατά τη γνώμη σας συνδέονται με αυτές τις φράσεις. Φτιάξτε ένα κολάζ με τις κάρτες και τις εικόνες.

3. Ο άγιος Πορφύριος και η αγία Μαρία Σκόμπτσοβα έζησαν σε διαφορετικά περιβάλλοντα και αντιμετώπισαν διαφορετικά προβλήματα. Ωστόσο και οι δύο είχαν αφετηρία την ίδια πίστη και το ίδιο όραμα. Σε ένα πίνακα με δύο στήλες προσπαθήστε να

περιγράψετε πώς ανταποκρίθηκε ο καθένας στα διαφορετικά προβλήματα της εποχής του.

4. Όταν ακούτε τη φράση «η αγάπη προς τον Χριστό δεν έχει όρια, το ίδιο και η αγάπη προς τον πλησίον» τι σκέφτεστε; Σημειώστε αυθόρμητα 10 πράγματα. Συζητήστε στην ομάδα σας τυχόν διαφορετικές προσεγγίσεις και καταλήξτε σε 10 κοινές εντυπώσεις/ιδέες σχετικά με τη φράση.

5. Αφού συμβουλευτείτε τα κείμενα που π. Γεωργίου Φλωρόφσκυ, δημιουργήστε στην ομάδα σας ένα εννοιολογικό χάρτη σε πόστερ, με ένα από τα θέματα:
α) Ανάσταση, β) Εκκλησία,

γ) Ελευθερία, δ) Αμαρτία.

6. Αφού διαβάσετε το κείμενο του Νίκου Νησιώτη («Το καθήκον...»), συζητήστε στην ομάδα σας και στη συνέχεια ζωγραφίστε/δημιουργήστε ένα εικαστικό έργο, με έμπνευση από το κείμενο. Παρουσιάστε στην τάξη και εξηγήστε.

7. Η Μαρία Σκόμπτσοβα προσπάθησε να ανακουφίσει πονεμένους ανθρώπους της εποχής της. Εάν έπρεπε να κάνουμε κάτι ανάλογο σήμερα, ποια προβλήματα κατά την κρίση σας πρέπει να αντιμετωπιστούν; Ποιες προτάσεις έχετε γι' αυτό; Εάν δουλέψετε ομαδικά, η κάθε ομάδα θα δουλέψει γύρω από ένα ζήτημα μόνο.

8. Με αφετηρία τη δράση και τις θέσεις του Αλέξανδρου Σμόρελ, προετοιμάστε τα επιχειρήματά σας και στη συνέχεια συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης (ίσως με ένα debate) γύρω από το θέμα: «Ο χριστιανός πρέπει να πολεμά το κακό και να αγωνίζεται για ελευθερία;».

9. Διαβάστε το πρώτο από τα κείμενα του Ολιβιέ Κλεμάν («Ζούσα σ' ένα περιβάλλον...»). Στην ομάδα σας, συζητήστε, προετοιμάστε και παρουσιάστε στην τάξη μια δυναμική εικόνα με έμπνευση από το κείμενο. Εκφραστικά εργαλεία που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε είναι: λόγος, κίνηση, στάση του σώματος, έκφραση

του προσώπου.

10. Εντοπίστε βασικές θεολογικές έννοιες που προβάλλονται στα κείμενα του Μητροπολίτη Περγάμου Ιωάννη. Επιλέξτε μία από αυτές τις έννοιες και δημιουργήστε ένα δικό σας κείμενο, εκφράζοντας δικές σας κρίσεις πάνω σε αυτή.

II

Άλλες σύγχρονες χριστιανικές παρουσίες

Μητέρα Τερέζα, η «αγία των φτωχών». Αγώνας για την ανακούφιση των αναξιοπαθούντων

Η Μητέρα Τερέζα (1910-1997)
γεννήθηκε στην πόλη Ισκίμπ (νυν

150 / 65

Σκόπια της ΠΓΔΜ), από γονείς αλβανικής καταγωγής. Ορφανή από πατέρα αποφάσισε από τα 12 χρόνια της να αφιερωθεί στον Χριστό και να γίνει μοναχή. Η ευκαιρία της δόθηκε το 1928, όταν πήγε στην Ιρλανδία και εντάχθηκε στο Ίδρυμα της Παναγίας. Στη συνέχεια, αναχώρησε ατμοπλοϊκά για την Ινδία για να διδάξει γράμματα σε άπορα παιδιά, όπως ήταν ο κύριος σκοπός του Ιδρύματος. Ζήτησε την άδεια να εργαστεί για τους πτωχούς της Καλκούτας. Το 1948 ίδρυσε μοναστικό τάγμα με την ονομασία «Ιεραπόστολοι της Φιλανθρωπίας». Κοντά της έσπευσαν προς βοήθειά της άτομα που συμπάθησαν την προσπάθειά της. Οργανώθηκαν ιατρεία και σχολεία... Στην πορεία

του χρόνου, το τάγμα υπό την καθοδήγηση της Μητέρας Τερέζας, ίδρυσε πολλά κέντρα βοήθειας για τυφλούς, ηλικιωμένους, λεπρούς, αναπήρους, πάσχοντες από AIDS και ετοιμοθάνατους.

Το 1979 τιμήθηκε με το Νόμπελ Ειρήνης «για τη συμβολή της στην καταπολέμηση της φτώχειας και της δυστυχίας, που αποτελεί απειλή για την ειρήνη». Το ποσό των 192.000 δολαρίων που συνόδευε το έπαθλο, το διέθεσε στους φτωχούς της Ινδίας.

Πηγή: Από τον δικτυακό τόπο «Σαν σήμερα»

Ντίντριχ Μπονχέφερ. Ο μαρτυρικός αγώνας κατά του ναζισμού

Ο Ντίντριχ Μπονχέφερ (1906-1945) ήταν Γερμανός Λουθηρανός ποιμένας και θεολόγος. Συμμετείχε στο γερμανικό κίνημα αντίστασης κατά του Ναζισμού. Η ανάμειξή του σε σχέδια για τη δολοφονία του Αδόλφου Χίτλερ, είχε ως αποτέλεσμα τη σύλληψη και την εκτέλεσή

του. Οι απόψεις του για το ρόλο του Χριστιανισμού στον κόσμο έχουν ασκήσει σημαντική επιρροή στη θεολογική σκέψη. Η μνήμη του Ντίντριχ Μπονχέφερ, ως θεολόγου και μάρτυρα, τιμάται από τις Λουθηρανικές και τις Αγγλικανικές Εκκλησίες στις 9 Απριλίου.

Πηγή: Από τον δικτυακό τόπο
«Η Θεολογία Μεσοπέλαγα»

Ντίντριχ Μπονχέφερ, Ποιος είμ' εγώ; (απόσπασμα)

[..] Ποιος είμ' εγώ; Αυτός ή εκείνος;
Δηλαδή, σήμερα είμαι αυτός και
ένας άλλος αύριο;
Είμαι συνάμα και τα δυο;
Μπροστά στους ανθρώπους
υποκριτής

154 / 65 - 66

και μπροστά στον ίδιο μου τον
εαυτό
ένα ταπεινό, μεμψίμοιρο συντρίμμα;
Ή μήπως αυτό που μέσα μου
υπάρχει ακόμη μοιάζει
με ηττημένο στρατό,
που υποχωρεί άτακτα
μπροστά σε μια νίκη ήδη
κερδισμένη;
Ποιος είμ' εγώ; Μοναχική ερώτηση
που χλευάζει την ερημιά μου,
Όποιος κι αν είμαι, εσύ με ξέρεις.
Θεέ, δικός σου είμαι!

Από το περιοδικό Σύναξη,
τχ. 106 (2008)

**Πίνακας:
René Magritte**

Μάρτιν Λούθερ Κινγκ. Το όνειρο της ισότητας

Ο Μάρτιν Λούθερ Κινγκ (1929-1968), ήταν ιερέας των Βαπτιστών, ειρηνιστής, οπαδός της παθητικής

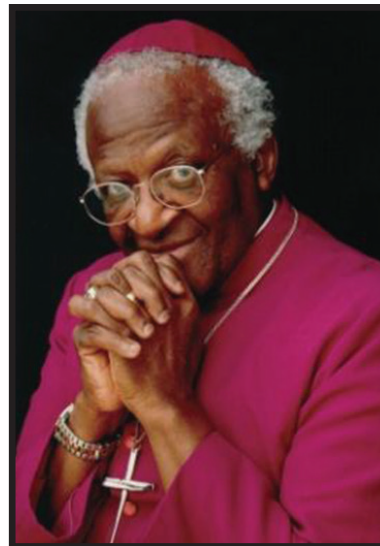

αντίστασης και ηγέτης του Αφροαμερικανικού Κινήματος για τα πολιτικά δικαιώματα των μαύρων. Από το 1955 μέχρι τον θάνατό του οργάνωσε πολλές εκστρατείες, ειρηνικές πορείες και εκδηλώσεις διαμαρτυρίας για τις φυλετικές διακρίσεις. Το 1957, ίδρυσε μαζί με άλλους, τη Διάσκεψη της Χριστιανικής ηγεσίας του Νότου. Το 1963 ηγήθηκε της «Πορείας στην Ουάσινγκτον», όπου εκφώνησε την ιστορική ομιλία του «Έχω ένα όνειρο...». Για τους αγώνες του βραβεύτηκε με το βραβείο Νόμπελ. Στα τελευταία χρόνια της ζωής του μίλησε εναντίον του πολέμου στο Βιετνάμ, κριτικάροντας σφοδρά την αμερικανική κυβέρνηση. Το 1968, ενώ σχεδίαζε μια ακόμα πορεία προς την Ουάσινγκτον,

την «πορεία των φτωχών», δολο-
φονήθηκε στο Μέμφις του Τενεσσή.

Πηγή: «Μάρτιν Λούθερ Κινγκ»,
Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα

Μ. Ντ. Τούτου. Ο υπερασπιστής
της ισότητας και των
ανθρωπίνων δικαιωμάτων,
μέριμνα για τους πάσχοντες
από AIDS

Νοτιοαφρικανός, Αγγλικανός
κληρικός, ο οποίος βραβεύθηκε με

158 / 66 - 67

το Νόμπελ Ειρήνης για τον αγώνα του εναντίον των φυλετικών διακρίσεων στη Νότια Αφρική. Ήταν ο πρώτος μαύρος που έγινε πρωθιερίας και αργότερα Αρχιεπίσκοπος της Αγγλικανικής Εκκλησίας στο Γιοχάνεσμπουργκ. Διαδραμάτισε ηγετικό ρόλο στον αγώνα για τα δικαιώματα των μαύρων της Νότιας Αφρικής, υποστηρίζοντας ειρηνικούς τρόπους διαμαρτυρίας. Ανέπτυξε σπουδαία κοινωνική δράση σε πολλούς τομείς, μεταξύ των οποίων ο αγώνας για την καταπολέμηση του AIDS.

**Πηγή: «Τούτου, Ντέσμοντ»,
Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα**

Από τις θέσεις του Ντέσμοντ Τούτου

«Πώς μπορεί να υποστηρίξει κανείς ότι ένα μωρό με AIDS, που μολύνθηκε από τη μητέρα του, τιμωρείται για κάποια αμαρτία; Αν ο Θεός τιμωρεί αυτό το μωρό, τότε είναι ένας Θεός στον οποίο εγώ δεν πιστεύω. Αυτά που σκοτώνουν είναι το στίγμα και η σιωπή. Δεν θέλουμε να αντιμετωπίσουμε αυτούς που ζουν με AIDS ως τη σύγχρονη εκδοχή του λεπρού της Βίβλου, που κουβαλούσε μια ταμπέλα με την επιγραφή «Μολυσμένος». Δεν είναι μολυσμένοι. Πρέπει να τους αγκαλιάσουμε ψυχικά και σωματικά ως μέλη της κοινότητάς μας. [...]

**Η Εκκλησία οφείλει να αγκαλιάζει
τους πάντες».**

**Από συνέντευξη του Ντ. Τούτου,
εφημ. Το Βήμα, 19-06-2005**

Δραστηριότητες

- 1. Με εφαρμογή ψηφιακής αφή-
γησης της προτίμησής σας, δη-
μιουργήστε μια ψηφιακή πα-
ρουσίαση για το έργο και την
προσφορά της Μητέρας Τερέζας.**
- 2. Με αφετηρία τα στοιχεία γύρω
από τον Μ. Λούθερ Κινγκ, γράψ-
τε ένα κείμενο για ένα κοινωνικό
ζήτημα της εποχής μας. Ξεκινή-
στε με τη φράση «Έχω ένα όρα-
μα...».**

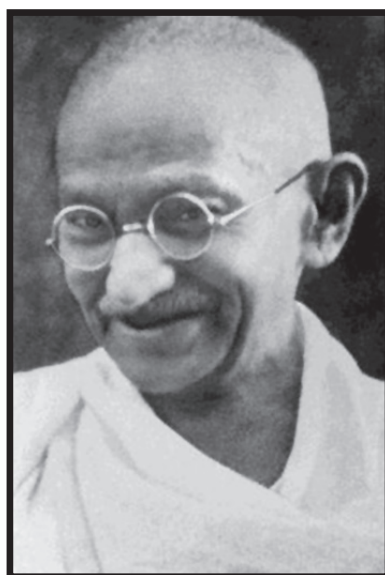
3. Στην ομάδα σας ή ατομικά, ζωγραφίστε/δημιουργήστε ένα εικαστικό έργο, με έμπνευση από το ποίημα του Ντ. Μπονχέφερ. Παρουσιάστε στην τάξη και εξηγήστε.

4. Σε ανοικτό χώρο της τάξης, σχηματίστε μια γραμμή ο ένας πίσω από τον άλλο. Μετακινηθείτε δεξιά ή αριστερά, ανάλογα με το πόσο συμφωνείτε ή διαφωνείτε με τις θέσεις του Ντ. Τούτου: «Το AIDS δεν είναι η τιμωρία του Θεού για μια αμαρτία», «Αυτά που σκοτώνουν είναι το στίγμα και η σιωπή», «Η Εκκλησία οφείλει να αγκαλιάζει τους πάντες». Εξηγήστε τη θέση σας. Εναλλακτικά, συζητήστε γύρω από τις θέσεις αυτές.

III

Άλλες θρησκευτικές εκφράσεις

Μ. Γκάντι. Ο κήρυκας και μάρτυρας της ειρηνικής αντίστασης

Ο Μαχάτμα Γκάντι (1869-1948) υπήρξε πνευματικός και πολιτικός ηγέτης της Ινδίας. Σε νεαρή ηλικία πήγε στην Αγγλία για σπουδές,

ενώ αργότερα, αναζητώντας εργασία, βρέθηκε στη Νότια Αφρική, όπου επηρεασμένος από το ρατσιστικό καθεστώς αποφάσισε να μη συμβιβάζεται πλέον με την αδικία. Αγωνίστηκε για τα δικαιώματα των Ινδών μεταναστών και εμπνεύστηκε την πολιτική της μη βίας ως μέσο αντίστασης. Το 1915, επέστρεψε στην Ινδία και έγινε κήρυκας της ειρηνικής άρνησης συνεργασίας με τους βρετανούς αποικιοκράτες, αναπτύσσοντας μεγάλη δράση. Το 1948 δολοφονήθηκε από ένα φανατικό ινδοϊστή, αφού προηγουμένως γνώρισε την ανεξαρτησία της χώρας του, αν και αυτό δεν υλοποιήθηκε σύμφωνα με το ενωτικό όραμά του. Ο Γκάντι με την πολιτική και πνευματική στάση του πυροδότησε

τρεις από τις μεγαλύτερες επαναστάσεις του 20ου αιώνα: την επανάσταση κατά της αποικιοκρατίας, των φυλετικών διακρίσεων και της βίας.

**Πηγή: «Μαχάτμα Γκάντι»,
Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα**

Από τις θέσεις του Μαχάτμα Γκάντι

«Επιθυμώ να ζήσω αρμονικά με τους φίλους και τους εχθρούς. Ακόμη κι αν ένας Μουσουλμάνος, ή ένας Χριστιανός, ή ένας Ινδός με περιφρονεί, επιθυμώ να τον αγαπώ και να τον εξυπηρετώ όπως θ' αγαπούσα τη γυναίκα μου και το παιδί μου, κι αν ακόμη με μισούσαν. Συνεπώς ο πατριωτισμός μου δεν

είναι παρά ένας σταθμός του ταξιδιού μου προς τη γη της ειρήνης και της αιώνιας ελευθερίας. Θεωρώ λοιπόν πως η πολιτική σχετίζεται με τη θρησκεία, εξαρτάται από τη θρησκεία και χωρίς αυτήν αποβαίνει μοιραία για την ψυχή».

Πηγή: Γκάντι Μαχάτμα,
Αυτοβιογραφία

Δραστηριότητες

1. Με αφετηρία τη θέση του Γκάντι για τη «μη βία» συζητήστε ομαδικά σε αντιλογία (debate): «Για την αντιμετώπιση της αδικίας, ο σκοπός αγιάζει τα μέσα;»

2. Από την ταινία «Γκάντι» δείτε κάποιο απόσπασμα που αναφέρεται στις ειρηνικές διαμαρτυρίες του Γκάντι. Εντοπίστε θρησκευτικές ιδέες που επηρέασαν τον μεγάλο πολιτικό και συζητήστε γύρω από αυτές.

3. Σε ρόλο δημοσιογράφου σε ομάδες, προετοιμάστε (τεκμηριωμένες) ερωτήσεις για μια συνέντευξη που πρόκειται να υλοποιήσετε με ένα από τα πρόσωπα της Ενότητας.

Χρήσιμες σημειώσεις - Άλλο υλικό

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Πηγές Υλικού

Εισαγωγική σημείωση

Οι πηγές του υλικού παρατίθενται κατά Θεματική Ενότητα και κατηγορία υλικού, με τη σειρά που τα παραθέματα έχουν καταχωριστεί. Εάν σε μια Θεματική Ενότητα υπάρχουν πολλαπλά παραθέματα από την ίδια πηγή, συνήθως γίνεται αναφορά σε αυτήν μόνο στο πρώτο παράθεμα. Στις περιπτώσεις που τα κείμενα είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο, παρατίθεται διαδικτυακός σύνδεσμος, για τη διευκόλυνση του εκπαιδευτικού. Όλες οι ιστοσελίδες, στις οποίες παραπέμπει ο παρών κατάλογος, ανακτήθηκαν στις 25/01/2017. Επιπρόσθετα:

- Τα βιβλικά παραθέματα προέρχονται από: Η Καινή Διαθήκη, Το πρωτότυπο κείμενο με μετάφραση στη δημοτική, μτφρ. Γαλίτης Γ., Βασιλειάδης Π., Καραβιδόπουλος Ι., Γαλάνης Ι. (φιλολογική επιμέλεια Κ. Χιωτέλλη), εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρία, διαθέσιμη στο: <http://hellenicbiblesociety.gr/bible>, και Η Παλαιά Διαθήκη, Μετάφραση από το πρωτότυπο κείμενο, μτφρ. Β. Τσάκωνας, Μ. Κωνσταντίνου, εκδ. Ελληνική Βιβλική Εταιρία, διαθέσιμη στο: <http://hellenicbiblesociety.gr/bible>.
- Τα κείμενα-αποφάσεις της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου (Κρήτη, 2016) ανακτήθηκαν από: <https://www.holycouncil.org>.

- Τα παραθέματα από σχολικά βιβλία ανακτήθηκαν από: <http://ebooks.edu.gr>.
- Τα παραθέματα από το Κοράνιο προέρχονται από: Το Ιερό Κοράνιο και μετάφραση των Εννοιών του στην Ελληνική Γλώσσα, έκδ. Συγκρότημα του Βασιλιά Φαχντ για την Εκτύπωση του Ιερού Κορανίου, 1418 Εγίρας (1998 μ.Χ.)

Εξώφυλλο

Εικαστικό εξωφύλλου: Η νύκτα, Γ. Κόρδης

Θεματική Ενότητα 2

Α. Κείμενα

Eurobarometer Special Surveys, αρ.: 225, 341, 393. Στο http://ec.europa.eu/public_opinion/

171 / 152, 154

archives/eb_special_419_400_en.htm

«Religion in the European Union».

Στο https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_the_European_Union

«Religion in the Europe». Στο

https://en.wikipedia.org/wiki/Religion_in_Europe

Κτενάς Χ., Έρευνα: Θρησκεία και Ευρώπη, οι μεγάλες αντιθέσεις, εφ. Κιβωτός της Ορθοδοξίας, 28-07-2015, ηλ. έκδ.<http://ikivotos.gr/post/229/ereyna-thrhskeia-kai-eyrwph-oi-megales-antitheseis>

«Νομικά πρόσωπα πλέον οι Θρησκευτικές Κοινότητες», εφ. Καθημερινή, 03-10-2014. Στο <http://www.kathimerini.gr/786409/>

**article/epikairothta/ellada/
nomika-proswpa-pleon-oi-
8rhskeytikes-koinothtes**

**Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Αλβα-
νίας, Χαιρετισμός στην Διεθνή
Διάσκεψη των Αθηνών με θέμα:
«Θρησκευτικός και πολιτιστικός
πλουραλισμός και ειρηνική συ-
νύπαρξη στη Μέση Ανατολή»,
18-20 Οκτωβρίου 2015, Αθή-
να. Στο [http://orthodoxalbania.
org/alb/index.php/el/lajme-2/
blog/3611-2015-10-19-18-58-31](http://orthodoxalbania.org/alb/index.php/el/lajme-2/blog/3611-2015-10-19-18-58-31)**

**Ταγιάνι Α., Αντιπρόεδρος του Ευ-
ρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Ευρω-
παϊκή Επιτροπή, Δελτίο Τύπου:
«Η Επιτροπή καλεί Θρησκευτι-
κούς Ηγέτες να συζητήσουν γύ-
ρω από το θέμα “Ζούμε μαζί ξε-
περνώντας τις διαφωνίες μας”»,**

16-06-2015. Στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5179_el.htm

Πέτρου Ι., «Θρησκεία, επικοινωνία και δημόσιος χώρος», Εισήγηση στο Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Χριστιανισμός - Ορθοδοξία και μέσα ενημέρωσης στον σύγχρονο κόσμο» της Διακοινοβουλευτικής Συνέλευσης Ορθοδοξίας (Δ.Σ.Ο.), Θεσσαλονίκη, 12-15 Μαΐου 2014. Στο http://panagiotisandriopoulos.blogspot.gr/2014/05/blog-post_4723.html

Παπαγεωργίου Ν., «Η Εκκλησία και η εκκοσμίκευση», Εισήγηση στο 2ο Συνέδριο Ορθόδοξης Νεολαίας του Οικουμενικού Πατριarchείου Κωνσταντινουπόλεως,

Κωνσταντινούπολη, 11-16 Ιουλίου 2007. Στο <http://www.ec-patr.org/youth/parageorgiou.htm>

Ιγνάτιος, Μητροπολίτης Δημητριάδος, «Θρησκευτικότητα και θρησκευτικά σύμβολα στον δημόσιο χώρο», Εισήγηση στο συνέδριο «Εκκλησία και Αριστερά», Θεσσαλονίκη, 22-23 Ιανουαρίου 2013. Στο <http://imd.gr/articles/0/0/645>

Ντοστογιέβσκη Φ., Αδελφοί Καραμάζοβ, μτφ. Άρη Αλεξάνδρου, εκδ. Γκόβοστη, σελ 130

«Πρόταση ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με τη χριστιανοφοβία και την προστασία των χριστιανικών λατρευτικών κτηρίων στην Ευρώπη», Β8-0229/2016, 02-02-2016.

Στο <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B8-2016-0229+0+DOC+XML+V0//EL>

«Σχετικοκρατία», Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα, τόμ. 56, σ. 215

«Πορίσματα», ΙΘ΄ Πανορθόδοξη Συνδιάσκεψη Εντεταλμένων Ορθοδόξων Εκκλησιών και Ιερών Μητροπόλεων για θέματα Αιρέσεων και Παραθρησκείας με θέμα: «Αποκρυφισμός και Εσωτερισμός - σύγχρονη μορφή επιδημίας σε παγκόσμιο επίπεδο», Προκόπι, 29-10/01-11-2007. Στο http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/commitees/heresies/diask_porismata_ith.html

Μπεκριδάκης Δ., «Νέα Θρησκευτικά Κινήματα και νέα πνευματικότητα: προς αλλαγή θρησκευτικού «παραδείγματος»; Εισαγωγικό σχεδιάσμα με αναφορές στην Ελληνική πραγματικότητα». Στο http://e-theologia.blogspot.gr/2011/03/blog-post_17.html

Ειδική Συνοδική Επιτροπή Μελέτης Αρχαιολατρίας-Νεοειδωλολατρίας, «Η προσπάθεια αναβίωσης της ειδωλολατρίας». Στο <http://www.ecclesia.gr/greek/holysynod/commitees/ancient/eidola.html>

«Οι Δρυίδες του 21ου αιώνα τίμησαν το θερινό ηλιοστάσιο», Ant1 news, 21-06-2015. Στο <http://www.ant1news.gr/news/World/article/412008/oi-dryides-toy->

21ου-αίωνα-timisan-to-therino- iliostasio

«Η παλινόρθωση του Θορ, του Οντίν και της Φρέγια», εφημ. Το Βήμα, ηλ. έκδ. 14-02-2015. Στο <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=676935>

«Αντισημιτισμός», Λεξικό Τριανταφυλλίδη, ηλ. έκδ., στο http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/search.html?lq=%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B9%CF%84%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82&sin=all

Τίμερμανς Φ., Α' Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δελτίο Τύπου:

«Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διοργανώνει συνέδριο για την καταπολέμηση του αντισημιτισμού και της ισλαμοφοβίας, μετά από έρευνα που έδειξε ότι το 50% των Ευρωπαίων πιστεύει πως οι θρησκευτικές διακρίσεις είναι ευρέως διαδεδομένες», 01-10-2015. Στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5737_el.htm

Δούλος Γ., Ισλαμοφοβία, η κρυφή γοητεία της μισαλλοδοξίας. Στο http://www.academia.edu/4431527/%CE%99%CE%A3%CE%9B%CE%91%CE%9C%CE%9F%CE%A6%CE%9F%CE%92%CE%99%CE%91_%CE%97_%CE%9A%CE%A1%CE%A5%CE%A6%CE%97_%CE%93%CE%9F%CE%97%CE%A4%CE%95%CE%99%CE%9

**1_ %CE%A4%CE%97%CE%A3_
%CE%9C%CE%99%CE%A3%CE
%91%CE%9B%CE%9B%CE%9F
%CE%94%CE%9F%CE%9E%CE
%99%CE%91%CE%A3**

**Γρηγόριος Θεολόγος, Λόγος Β' Α-
πολογητικός της εις τον Πόντον
φυγής, PG 35,424 C – 425 A.**

**«Εγκύκλιος της Αγίας και Μεγά-
λης Συνόδου της Ορθοδόξου
Εκκλησίας», Κρήτη, 2016. Στο
[https://www.holycouncil.org/el/-/
encyclical-holy-council](https://www.holycouncil.org/el/-/encyclical-holy-council)**

**Μαρτζέλος Γ., «Η θεολογία του
“σπερματικού λόγου” και η ση-
μασία της για τους διαχριστια-
νικούς και διαθρησκειακούς δι-
αλόγους». σ. 3. (Θεολογία 84,
2 (2013), σ. 69-80). Στο [http://
users.auth.gr/martzelo/index](http://users.auth.gr/martzelo/index).**

files/docs/128.doc

**Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαί-
δεια, Οι θρησκείες, τόμος 21, Α-
θήνα 1992**

**Γιαννουλάτος Αν., Επίσκοπος Αν-
δρούσης, Όψεις Ινδουισμού -
Βουδισμού, Αθήνα 1988**

**Glazenapp H. D., Παγκόσμιος ιστο-
ρία των θρησκειών, εκδ. Βιβλιοα-
θηναϊκή, Αθήνα 1989**

**12ο Πέτρινο έδικτο του Ασόκα, Ven.
S.Dhammika, The Edicts of King
Asoka, 1993. Στο [http://www.
accessstoinsight.org/lib/authors/
dhammika/wheel386.html](http://www.accessstoinsight.org/lib/authors/dhammika/wheel386.html)**

**Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών,
Οικουμενική Διακήρυξη για τα
Δικαιώματα του Ανθρώπου (10
Δεκεμβρίου 1948). Στο [http://
www.ohchr.org//EN/UDHR/](http://www.ohchr.org//EN/UDHR/)**

**Documents/UDHR_Translations/
grk.pdf**

**Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμά-
των της Ευρωπαϊκής Ένωσης
(2000, 2009, 2016), Επίσημη Εφη-
μερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινο-
τήτων, 18-12-2000, 2000/C364, σ.
10· 7.6.2016, 2016/C202, σ. 395**

**Μαρτζέλος Γ., Ορθοδοξία και δι-
αθρησκειακός διάλογος, σ.
5-9 (Γρηγόριος ο Παλαμάς 89
(2006), σ. 1065-1078). Στο [http://
users.auth.gr/martzelo/index.
files/docs/84.doc](http://users.auth.gr/martzelo/index.files/docs/84.doc)**

**«Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης
Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλη-
σίας», Κρήτη, 2016. Στο [https://
www.holycouncil.org/-/message](https://www.holycouncil.org/-/message)
Γριζοπούλου Ό., Τα Μαθήματα των**

Θρησκευτικών (ΜΘ) στα σχολεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο http://www.pi-schools.gr/lessons/religious/europ_diast/diefkr_omoi.doc

Γιαγκάζογλου Στ., Το θρησκευτικό μάθημα μεταξύ παράδοσης και εκσυγχρονισμού. Προς μία νέα και διευρυμένη θεώρηση της φυσιογνωμίας του μαθήματος των Θρησκευτικών στο ελληνικό δημόσιο σχολείο, σ. 1. Στο <http://theologoi-kritis.sch.gr/docs/arthrografia/giagazoglou.doc>

B. Εικόνες

Η παράδοση, Γ. Κόρδης. Στο <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-B126/96/780,2841>

Ο πληθυσμός των Ρωμαιοκαθολικών στην Ελλάδα. Στο <http://iep.edu.gr/thriskeftika/files/%CE%93%201/27.%20%CE%A1%CE%A9%CE%9C%CE%91%CE%99%CE%9F%CE%9A%CE%91%CE%98%CE%9F%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%9A%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%9F%CE%A4%CE%97%CE%A4%CE%91%20%CE%95%CE%9B%CE%9B%CE%91%CE%94%CE%9F%CE%A3.jpg>

[Η θρησκευτική πίστη ως ιδιωτική υπόθεση]. Στο http://mavrosगतos.blogspot.gr/2011/04/blog-post_08.html

[Αθεϊσμός και αντιχριστιανισμός]. Στο <http://www.nextdeal.gr/%CE>

**%B5%CE%B9%CE%B4%CE%A
E%CF%83%CE%B5%CE%B9%C
F%82/%CF%88%CE%B9%CE%B
B%CE%AC-%CE%B3%CF%81
%CE%AC%CE%BC%CE%BC%
CE%B1%CF%84%CE%B1/%CE
%A3%CF%84%CE%B1-%CF%83
%CF%84%CE%B1%CF%85%
CF%81%CE%BF%CE%B4%CF
%81%CF%8C%CE%BC%CE%B9
%CE%B1-%CF%84%CE%BF%
CF%85-%CE%BA%CF%8C%CF
%83%CE%BC%CE%BF%CF
%85.html**

[Φαινόμενα αρχαιολατρείας].

Στο <http://iep.edu.gr/thriskeftika/files/%CE%93%202/12.%20%CE%9D%CE%95%CE%9F%CE%A0%CE%91%CE%93%CE%91%CE%9D%CE%99%CE%A3%CE%9C>

**%CE%9F%CE%A3-%CE%91
%CE%A1%CE%A7%CE%91
%CE%99%CE%9F%CE%9B
%CE%91%CE%A4%CE%A1
%CE%99%CE%91.jpg**

**Υπαίθρια τελετή νοσταλγών του
γερμανο-σκανδιναβικού Παν-
θέου στην Ισλανδία. Στο [http://
asset.tovima.gr/vimawebstatic//
FAA08242FE74ED2BF5545AFF
BA699499.jpg](http://asset.tovima.gr/vimawebstatic//FAA08242FE74ED2BF5545AFFBA699499.jpg)**

**[Ισλαμοφοβία]. Στο [http://iep.edu.
gr/thriskeftika/files/%CE%93%20
2/10.%20%CE%95%CE%9D%
CE%91%CE%9D%CE%A4%CE
E%99%CE%9F%CE%9D%20
%CE%A4%CE%97%CE%A3%20
%CE%99%CE%A3%CE%
9B%CE%91%CE%9C%CE
%9F%CE%A6%CE%9F%CE-](http://iep.edu.gr/thriskeftika/files/%CE%93%202/10.%20%CE%95%CE%9D%CE%91%CE%9D%CE%A4%CE%99%CE%9F%CE%9D%20%CE%A4%CE%97%CE%A3%20%CE%99%CE%A3%CE%9B%CE%91%CE%9C%CE%9F%CE%A6%CE%9F%CE)**

**E%92%CE%99%CE%91%CE
%A3.jpg**

**Ιησούς και Σαμαρείτισσα, αγνώ-
στου Αφρικανού καλλιτέχνη. Στο
[https://upload.wikimedia.org/
wikipedia/commons/thumb/b/b1/
Ahimsa.svg/596px-Ahimsa.svg.
png](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b1/Ahimsa.svg/596px-Ahimsa.svg.png)**

**Το Ιερό Κοράνιο και μετάφραση
των Εννοιών του στην Ελληνική
Γλώσσα, έκδ. Συγκρότημα του
Βασιλιά Φαχντ για την Εκτύπω-
ση του Ιερού Κορανίου, 1418 Ε-
γίρας (1998 μ.Χ.)**

**Ο όρκος της Αχίμσα. Σύμβολο
του Τζαϊνισμού. Στο [https://
upload.wikimedia.org/wikipedia/
commons/thumb/b/b1/Ahimsa.
svg/596px-Ahimsa.svg.png](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/b/b1/Ahimsa.svg/596px-Ahimsa.svg.png)**

Δίγλωση επιγραφή (ελληνικά και αραμαϊκά) του βασιλιά Ασόκα. Στο <https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%91%CF%83%CF%8C%CE%B1>

Ιστορική συνάντηση των ηγετών των θρησκευτικών κοινοτήτων στην Κύπρο, 2015. Στο <http://www.philenews.com/el-gr/eidiseis-politiki/39/275814/se-exelixi-istoriki-synantisi-politikon-kai-thriskeftikon-igetontis-kyprou>

Διαθρησκειακή συνάντηση με θέμα την εξάλειψη της δουλείας, Ρώμη, 2014. Στο <http://www.topontiki.gr/article/89079/oi-igetes-ton-megalyteron-thriskeion-enantia-sti-syghroni-doyleia-photos>

Συνάντηση Οικουμενικού Πατριάρχου, Αρχιεπισκόπου Αθηνών και Πάπα Ρώμης, Λέσβος, 2016. Στο <http://iaath.gr/koinh-diakhryxh-para-patriarxh-arxiepiskopou>

Συνάντηση θρησκευτικών ηγετών του κόσμου, Ασίζη, 2011. Στο http://www.kristeva.fr/assisi2011_en.html

Θεματική Ενότητα 3

A. Κείμενα

Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, Βίος και Λόγοι, εκδ. Ιερά Μονή Χρυσοπηγής, Χανιά, 2005

Παπαθανασίου Θ., «Ένας ησυχαστής του Αγίου Όρους στην καρδιά της πόλης: π. Πορφύριος Καυσοκαλυβίτης (1906-1991)»,

περιοδικό Σύναξη 117 (2011), σ.
50-67

**Ειρηναίος, Μητροπ. Νεοφύτου και
Μπάτσκας, «Η πνευματική σχέση
του Γέροντος Πορφυρίου με τον
Ορθόδοξο Σερβικό λαό», στο: Γέ-
ροντας Πορφύριος Καυσοκαλυβί-
της. Ορόσημο αγιότητας στο σύγ-
χρονο κόσμο (Πρακτικά διορθοδό-
ξου μοναστικού συνεδρίου), εκδ.
Ι. Μονή Χρυσοπηγής, Χανιά 2008,
σ. 297.**

**«Ο Γέρων Πορφύριος. Μαρτυρίες
και εμπειρίες». Στο [http://www.
porphyrios.net](http://www.porphyrrios.net)**

**Baker M. –Ασπρούλης Ν., «π. Γε-
ώργιος Φλωρόφσκυ (1893-1979).
Ένα σύντομο βιο-εργογραφικό
σημείωμα», περιοδικό Θεολογία,
τόμ. 81 (2010), τ. 4ο**

**Φλωρόφσκυ Γ., Θέματα ορθοδόξου
Θεολογίας, εκδ. Άρτος Ζωής, Α-
θήνα 1973, σ. 80, 101, 106, 107,
117, 159, 201, 202, 217**

**Φλωρόφσκυ Γ., Δημιουργία και Α-
πολύτρωση, ελλ. μτφ. Π. Πάλλη,
εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη
1983, σ. 99, 172, 280**

**Φλωρόφσκυ Γ., Χριστιανισμός και
Πολιτισμός, ελλ. μτφ. Ν. Πουρνα-
ρά, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονί-
κη 2000, σ. 123**

**Νίκος Νησιώτης, Ο Θεολόγος του
Διαλόγου, (επιμ. Σταύρου Για-
γκάζογλου), εκδ. Αρμός, Αθήνα
2015.**

**«Νησιώτης Νίκος, «Η φύση ως κτί-
ση»». περιοδικό Σύναξη, τχ. 14
(1985), σ. 19**

«Αγία Μαρία (Σκόμπτσοβα), μοναχή». Στο <http://www.saint.gr/4381/saint.aspx>

«Αλέξανδρος Σμόρελ», στο https://orthodoxwiki.org/Alexander_Schmorell

«4η Προκήρυξη του Λευκού Ρόδου», στο «Μνήμη αγίου Αλεξάνδρου Σμόρελ», εφημερίδα Χριστιανική, Πέμπτη 19 Ιουλίου 2012

Clement O., «Η αλήθεια ελευθερώσει υμάς», Συνομιλώντας με τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα, 1996

Κλεμάν Ο., Ταιζέ, Ένα νόημα στη ζωή, εκδόσεις Μαΐστρος, Αθήνα 2015

**Κλεμάν Ο., «Παρατηρήσεις ενός
Λαϊκού πάνω στη Μαρτυρία
της Πίστης», απόδοση Λουκί-
ας Ι. Μεταξά. Στο [http://www.
myriobiblos.gr/texts/greek/
cleman_paratiriseis.html](http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/cleman_paratiriseis.html)**

**Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγά-
μου, «Χριστολογία και ὕπαρξη.
Ἡ διαλεκτικὴ κτιστοῦ-ἀκτίστου
καὶ τὸ δόγμα τῆς Χαλκηδόνας»,
Σύναξη, τχ. 2 (1982), σελ. 9**

**Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγά-
μου, Ἡ κτίση ὡς ευχαριστία, εκδ.
Ακρίτα, 1992, σ. 121 και 122**

**Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγά-
μου, Νόσος και θεραπεία στην
Ορθόδοξη Θεολογία, στο «Θε-
ολογία και Ψυχιατρική σε διάλο-
γο», Πρακτικά Ημερίδας, εκδ. Α-
ποστολική Διακονία. Στο [**193 / 156**](http://</p></div><div data-bbox=)**

**www.pemptousia.gr/2011/06/
nosos-ke-therapia-stin-
orthodoxi-theol**

**Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγά-
μου, «Ευχαριστία και Βασιλεία
του Θεού», Σύναξη, τχ. 49 (1994),
σ. 7**

**«Μητέρα Τερέζα». Στο [https://www.
sansimera.gr/biographies/1676](https://www.sansimera.gr/biographies/1676)**

**«Ντίτριχ Μπονχέφερ». Στο [http://e-
theologia.blogspot.gr/2014/04/
blog-post_2040.html](http://e-theologia.blogspot.gr/2014/04/blog-post_2040.html)**

**«Dietrich Bonhoeffer», επιμ. Αι.
Melloni, ed. Qiqazon, Comunità
di Bose 1999, Απόδοση Π. Υφα-
ντής, στο περιοδικό Σύναξη, τχ
106 (2008)**

**«Μάρτιν Λούθερ Κινγκ», Πάπυρος
Λαρούς Μπριτάννικα, τόμ. 33, σ.
375**

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B9%CE%BD_%CE%9B%CE%BF%CF%8D%CE%B8%CE%B5%CF%81_%CE%9A%CE%B9%CE%BD%CE%B3%CE%BA

«Τούτου, Ντέσμοντ», Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα, Εκδ. Οργανισμός Πάπυρος, 1993, τόμ. 58, σ.12

«Ντέσμοντ Τούτου, Ένας παγκόσμιος πνευματικός ηγέτης μιλάει για την πολιτική μη βίας κατά του απαρτχάιντ και για την εξάλειψη των χρεών της Αφρικής», συνέντευξη στον δημοσιογράφο Θ. Λάλα, Εφημερίδα Το Βήμα (19/06/2005). Στο <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=166771>

**«Μαχάτμα Γκάντι», Πάπυρος Λα-
ρούς Μπριτάννικα, τόμ. 17, σ.
411**

**Γκάντι Μ., Αυτοβιογραφία, εκδ. Ιάμ-
βλιχος, 1999**

Β. Εικόνες

**Άγιος Πορφύριος. Στο Γέροντος
Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου,
Βίος και Λόγοι, εκδ. Ιερά Μονή
Χρυσοπηγής, Χανιά, 2005, σ.
188**

**π. Γεώργιος Φλωρόφσκυ. Στο Γ.
Φλωρόφσκυ, Θέματα ορθοδόξου
Θεολογίας, εκδ. Άρτος Ζωής, Α-
θήνα 1973, σ. 1**

**Νίκος Νησιώτης. Στο εξώφυλλο του
τόμου Νίκος Νησιώτης. Ο θεο-
λόγος του διαλόγου, εκδ. Αρμός,
Αθήνα 2015**

Μαρία Σκόμπτσοβα. Στο <http://www.saint.gr/4381/saint.aspx>

Αλέξανδρος Σμόρελ. Στο <http://pemptousia.com/2014/07/alexander-schmorell-the-anti-nazi-new-martyr>

Ολιβιέ Κλεμάν. Στο <http://www.natidallospirito.com/wp-content/uploads/2016/01/clement.jpg>

Ιωάννης (Ζηζιούλας), Μητρ. Περγάμου. Στο http://www.orththeol.uni-muenchen.de/aktuelles/zizioulas_ehrendoktor/index.html

Μητέρα Τερέζα. Στο <http://www.ant1news.gr/news/World/article/431368/agia-i-mitera-tereza>

Ντίντριχ Μπονχέφερ. Στο <http://e-theologia.blogspot.gr/2014/04/>

blog-post_2040.html

**Η τέχνη της συζήτησης, René
Magritte. Στο <https://gr.pinterest.com/pin/567101778054751341>**

**Μάρτιν Λούθερ Κινγκ. Στο
<https://www.sansimera.gr/biographies/1267>**

Ντέσμοντ Τούτου. Στο <http://www.mixanitouxronou.gr/ntesmont-toutou-o-negros-kathigitis-pou-paretithike-se-endixi-diamartirias-gia-to-apartchaint-egine-iereas-pire-to-nompel-irinis-ke-zitise-na-sigchorethoun-vasanistes-ke-ektelestes>

Μαχάτμα Γκάντι. Στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%B1%CF%87%CE%AC%CF%84%CE%BC%CE%B1_%CE

**%93%CE%BA%CE%AC%CE%
BD%CF%84%CE%B9#/media/
File:Portrait_Gandhi.jpg**

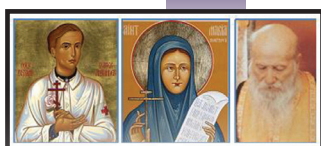

Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 2ου τόμου

Θεματική Ενότητα 2:
Το ζήτημα της θρη-
σκείας στη σύγχρονη
Ευρώπη ..... σ. 5

Θεματική Ενότητα 3:
Σύγχρονες θρησκευ-
τικές μορφές στην
Ορθοδοξία και στον
κόσμο..... σ. 100

Πηγές υλικού ... σ. 169

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.